

WITOLD OSTANT
Poznań

TARCZA ANTYRAKIETOWA JAKO INSTRUMENT AMERYKAŃSKIEJ SUPREMACJI W MIĘDZYNARODOWYM SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA

W obliczu zmieniających się geopolitycznych uwarunkowań bezpieczeństwa międzynarodowego w pierwszej dekadzie XXI w. Stany Zjednoczone nasiliły działania mające na celu stworzenie efektywnego systemu *Missile Defense* (MD) tzw. tarczy antyrakietowej, która miałaby globalny zasięg.

Rozpoczęcie zintensyfikowanych prac nad początkowo projektem *Ballistic Missile Defense* (BMD) był jednym z głównych punktów programu wyborczego George'a W. Busha. W maju 2001 r. (już jako prezydent), zapowiedział rezygnację z Traktatu o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej (*On the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems, ABM*)¹ i rozpoczęcie budowy systemu chroniącego Stany Zjednoczone, ich wojska

¹ Układ ten (*Anti-Ballistic Missile – ABM* – międzykontynentalna rakiet balistyczna ziemia-powietrze przeznaczona do niszczenia w locie innych rakiet balistycznych wraz z zespołem ich wykrywania, obliczania trajektorii lotu) zawarto 26 maja 1972 r. w Moskwie między USA i ZSRR. Oba podmioty ustaliły, iż zobowiązują się do zbudowania tylko dwóch systemów *ABM* na swoich terytoriach (stolica i wybrany rejon rozmieszczenia naziemnych wyrzutni jądrowych rakiet balistycznych), każda z tych instalacji nie mogła przekroczyć 200 wyrzutni i 200 antyrakiet. Zobowiązano się również, aby nie prowadzić dalszych prac badawczych nad systemami *ABM* i nie rozprzestrzeniać tej technologii. 3 lipca 1974 r. przyjęto Protokół do Układu z 1972 r., który ograniczył system antyrakietowy do 100 wyrzutni i tylko jednej instalacji w każdym z państw. Po zmianach wywołanych dodatkowym Protokołem Traktat *ABM* przewidywał możliwość prowadzenia badań laboratoryjnych i doświadczeń systemów antyrakietowych z wykluczeniem testów poligonowych. Należy dodać, iż Układ zakładał możliwość przetrwania ataku nuklearnego przez wystarczającą część sił ofensywnych do zadania uderzenia odwetowego (*secend strike*), miał on gwarantować zasadę pewności wzajemnego zniszczenia (*MAD*) w przypadku użycia broni jądrowej przez którąś ze stron. W lata 80. USA i ZSRR wzajemnie oskarżały się o łamanie dotychczasowych uzgodnień (np. gwiazdne wojny – ogłoszone przez administracje R. Reagana). Dalsze modyfikacje traktatu nastąpiły w 1996 r. (stronę radziecką zastąpiła wówczas Federacja Rosyjska, na ich mocy ograniczono budowę nowych antyrakiet przez USA, doprecyzowano, iż układ *ABM* dotyczy tylko tych systemów, które są zdolne wychwytywać rakiety lecące z prędkością większą niż 5 km/sek. 14 grudnia 2001 r., zgodnie z artykułem XV pkt. 1 traktatu, G. W. Bush jednostronnie wypowiedział traktat *ABM* o zakazie broni antybalistycznej. Ogłaszając wycofanie, prezydent USA podkreślił, że nie podważa to stosunków z Rosją oraz pozwoli USA na budowę systemu antyrakietowego. Władze rosyjskie były innego zdania, ostrzegaly przed tzw. nowym wyścigu zbrojeń. Traktat *ABM* utracił moc obowiązującą 13 czerwca 2002 r., szerzej w: M. Małec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony przeciwrakietowej*, Warszawa, Toruń 2001,

oraz sojuszników. Należy zaznaczyć, iż założenia szczytkowego *BMD* mają swoją genezę w latach 50. XX w., a po serii zamachów terrorystycznych przeprowadzonych 11 września 2001 r. administracja kierowana przez G. W. Busha postanowiła potraktować projekt ten, jako dopełnienie rozpoczętej „wojny z terroryzmem”.

Analizując kwestie zasadności budowy tarczy i jej znaczenie w kontekście „wojny z terroryzmem” można postawić hipotezę, iż *BMD*, a następnie *MD* – „tarcza antyrakietowa” w aktualnie proponowanym przez Amerykanów kształcie stanowi wysoce zaawansowane technologicznie defensywne narzędzie globalnego teatru działań wojennych. W praktyce oznacza to możliwość prowadzenia działań zbrojnych przez USA w każdym regionie świata z zapewnieniem osłony przed atakiem rakietowym całości amerykańskich sił zbrojnych. W tym wymiarze *MD* uzupełnia możliwości operacyjne ofensywnych sił USA. Ten „system systemów” jak określają „tarcze” Amerykanie może mieć trudne do przewidzenia implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego w ujęciu horyzontalnym, jak i wertykalnym.

Analizując znaczenie systemu z perspektywy pierwszej dekady XXI w. trudno z całą pewnością potwierdzić jego przydatność w kontekście zagrożenia terroryzmem, gdyż, jak do tej pory żadne z ugrupowań określanych przez administrację amerykańską jako terrorystyczne nie dysponuje technologiami balistycznymi i w dającej się przewidzieć przyszłości nie będzie dysponować.

Co, do faktycznego strategicznego i taktycznego znaczenia tarczy antyrakietowej z perspektywy politycznej, ekonomicznej, jak i militarnej narosło wiele kontrowersji i niedopowiedzeń, wynikających z szumu medialnego wokół zagadnienia oraz związanych z nim działań dyplomatycznych, które podejmują władze mocarstw konstytuujących obecny system międzynarodowy.

Zasadnym będzie przeanalizowanie genezy systemu przeciwrakietowego, który ewoluował do rangi tzw. tarczy antyrakietowej w pierwszej dekadzie XXI w. Rozważania te pozwolą na ukazanie znaczenia budowy „systemu systemów” dla strategicznego bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników. Pozwolą również zrozumieć mające wymiar historyczny „przywiązanie” partii republikańskiej do projektu, którego intensyfikacja może się okazać w dłuższej perspektywie najważniejszym wymiernym sukcesem prezydentury G. W. Busha oraz jego zaplecza politycznego.

Ze względu na ważkość poruszanych problemów zasadnym jest przeprowadzić analizę systemu tarczy antyrakietowej z perspektywy politycznej i ekonomicznej w dwóch kluczowych wymiarach: globalnym oraz regionalnym, ze szczególnym uwzględnieniem europejskiego systemu bezpieczeństwa. W ramach prowadzonych rozważań należy również podkreślić perspektywę instalacji naziemnych elementów systemu tarczy w państwach Europy Środkowo-Wschodniej i znaczenie planów tej operacji dla sytuacji geostrategicznej Czech i Polski.

s. 7 i n; Protocol to the Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems. Moscow July 3, 1974. (URL): http://sedi.esteri.it/rapparm/Major_International_Instruments_on_Disarmament_and_Related_Issues/abmprot.pdf, z 11 I 2008.

GENEZA

Pierwsze próby budowy instalacji chroniącej terytorium USA przed atakiem rakiet balistycznych² miał miejsce w połowie lat 50. XX w.³, przed tzw. szokiem wywołanym lotem radzieckiego sputnika⁴. Wpływ na kontynuację dalszych prac badawczych miała zmieniająca się w latach 60. sytuacja geostrategiczna wywołana udaną próbą jądrową w 1964 r. oraz próbą broni termojądrowej w 1966 r. przeprowadzoną przez Chińską Republikę Ludową, a także odkryciem przez USA w 1966 r. faktu rozwijania przez Rosję programu obrony przeciwrakietowej wokół Moskwy. Prace badawcze cieszyły się poparciem zarówno prezydenta Johna Kennedy'ego⁵, jak i Lyndona Johnsona⁶. Kontynuacje badań i dopływ nowych funduszy oraz dalszą ewolucje koncepcji obro-

² Rakiety balistyczne generalnie dzieli się na cztery kategorie: rakiety krótkiego zasięgu – mniej niż 1 tys. km; rakiety średniego zasięgu – od 1 tys. do 3 tys. km; rakiety dalszego (*intermediate*) zasięgu – od 3 tys. do 5,5 tys. km; rakiety międzykontynentalne (*ICBM* – strategiczne rakiety balistyczne) – ponad 5,5 tys. km.

³ Za prezydentury Dwighta Eisenhowera (republikanin) w 1955 r. amerykańskie Siły Zbrojne podpisały kontrakt z Laboratoriami Telefonicznymi im. Alexandra Grahama Bella (*Bell Telephone Laboratories*) na prace nad projektem badawczym w zakresie obrony przeciwrakietowej opartej na systemie przeciwlotniczym *Nike-Zeus 4*. W ramach projektu zakładano użycie przechwytyjących rakiet *Nike* (wyposażonych w 400-kilutonowe głowice atomowe) do przechwytywania sowieckich rakiet dalekiego zasięgu. Ze względu na problemy techniczne, brak technologii pozwalającej na wykrycie, a następnie śledzenie rakiet, jak również odróżnienie głowicy bojowej od głowic-pułapek, program został zawieszony w 1961 r. i powrócił do fazy badawczej. Dalsze prace prowadzone w latach 60. oscylowały wokół zmiany koncepcji niszczenia rakiet przeciwnika za pomocą energii kinetycznej bądź laserów, a nie głowic jądrowych, szerzej w: M. Kaczmarski, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych i jej implikacje międzynarodowe*, Toruń 2004, s. 16; M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 28.

⁴ Sputnik 1 był pierwszym sztucznym satelitą Ziemi wystrzelonym na orbitę 4 października 1957 r. przez ZSRR z kosmodromu Bajkonur. Jego start rozpoczął w praktyce wyścig kosmiczny pomiędzy ZSRR i USA, który zaowocował lądowaniem człowieka na Księżycu w 1969 r.

⁵ W latach 60. XX w. dokonano korekty programu *Nike-Zeus* (zastępując go w 1961 r. programem *Nike-X* – główną zmianą była rezygnacja z próby przechwycenia rakiety balistycznej w jej początkowej fazie lotu na rzecz jej zniszczenia poza atmosferą, w środkowej fazie lotu, w 1967 r. program *Nike-X* został rozszerzony w ramach nowego projektu *Sentinel* – okazało się, iż USA nie są w posiadaniu technologii, która byłaby w stanie zapewnić ochronę przed atakiem rakietowym nawet na ograniczonym obszarze) oraz próbowano wdrożyć projekt *Defender*, który zakładał zastąpienie rakiet przechwytyjących bazowania naziemnego *Nike* raketami odpalanymi z platform kosmicznych, wymierzonych bezpośrednio w ZSRR. Wrogie rakiety miały być unieszkodliwiane w ich początkowej fazie lotu. W głównej mierze ze względów na brak gwarancji dla bezpieczeństwa platform kosmicznych program zawieszono w 1968 r., szerzej w: D. Smith, *A Brief History of "Missiles" and Ballistic Missile Defense. What Does It Mean? A CDI Issue Brief*, Washington D.C., September 2000, (URL): <http://www.cdi.org/>, z 10 I 2008, A. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, t. 1, 2007, s. 16 i n., BBN, (URL): <http://www.bbn.gov.pl/?lin=4&r1=278&last=278>, z 11 VI 2007.

⁶ W 1976 r. przyjęto (zapropionowaną przez ówczesnego sekretarza obrony, Roberta McNamare) koncepcję, która zakładała stworzenie nad głównymi miastami obrony przeciwrakietowej chroniącej przed silami o rozmiarach arsenału nuklearnego ChRL, jak również przed przypadkowym lub nieautoryzowanym atakiem rakietowym. Oceniono bowiem, że nie istnieją środki techniczne zdolne do obrony całego terytorium Stanów Zjednoczonych przed agresją ZSRR, dokonaną całością jego sił, szerzej w: P. W. Rodman, *op. cit.*, s. 12.

ny przeciwrakietowej zapewnił również prezydent Richard Nixon, pomimo iż trwały równoległe do rozwijanych przez USA i ZSRR programów MD negocjacje nad redukcją poziomu ich zbrojeń ofensywnych i defensywnych⁷. Głównym celem władz ZSRR było ograniczenie amerykańskich broni defensywnych, natomiast przedstawiciele administracji USA redukcja radzieckich sił ofensywnych. Rozpoczęte 17 listopada 1969 r. w Helsinkach radziecko-amerykańskie rozmowy w sprawie ograniczenia zbrojeń strategicznych zakończyły się 26 maja 1972 r. podpisaniem przez Leonida Breżniewa i Richarda Nixona Traktatu o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej, tzw. Układ ABM zakończył rozwój tarcz antyrakietowych, które nie były podejmowane jako tematy debaty strategicznej przez ponad dekadę. Wyjątek stanowiły dopuszczone na mocy Traktatu pojedyncze systemy MD. USA wybudowały system MD wokół 150 wyrzutni międzykontynentalnych rakiet balistycznych *Minuteman*, rozmieszczonych w bazie Sił Powietrznych Grand Forks w Północnej Dakocie, który w 1975 r. uzyskał status operacyjny, jednak w 1976 r. Kongres USA nie zagwarantował w budżecie państwa funduszy na jego kontynuację, uznając program za nieefektywny⁸. ZSRR wybudował analogiczny do amerykańskiego system MD wokół Moskwy, który uzyskał oficjalnie status operacyjny w 2007 r. i jest gotowy do użycia⁹.

Mimo podpisania Układu we wczesnych latach 80. rozwój radzieckich technologii rakietowych budził poważne zaniepokojenie administracji amerykańskiej. Odpowiedzią na oczekiwania lobby przemysłowo-technicznego oraz coraz bardziej trudnej sytuacji geostrategicznej związanej z konfrontacyjną postawą Stanów Zjednoczonych było przedstawienie przez prezydenta Ronalda Reagana w przemówieniu 23 marca 1983 r. programu militaryzacji kosmosu¹⁰. Prezydent R. Reagan zapowiedział w nim

⁷ W 1969 r. programowi nadano nową nazwę *Safeguard* oraz postanowiono, że obok miast będzie on chronił również silosy z wyrzutniami rakiet międzykontynentalnych, sieć dowodzenia i łączności. Program ten realizowano do 1976 r., szerzej w: V. Horbulin, *The Fate of the Anti-Missile Defense Programme and Ukraine's strategic partnership* (URL): <http://www.mw.ua/1000/1600/30684/>, z 8 I 2008.

⁸ Szerzej w: P. W. Rodman, *Shield Embattled: Missile Defense as a Foreign Policy Problem*, The Nixon Center, Washington D.C., October 2001, s. 13 (URL): <http://www.nixoncenter.org/monograp.htm>, cyt. za A. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, t. 1, 2007, s. 20 i n., BBN, (URL): <http://www.bbn.gov.pl/?lin=4&r1=278&last=278>, z 11 VI 2007.

⁹ Radziecki system została skonstruowany na bazie rakietach dalekiego (*Gorgon*) i krótkiego (*Gazelle*) zasięgu, uzbrojonych w głowice jądrowe. Jeśli Moskwa wykorzystabyła go do ochrony stolicy przed atakiem rakietowym, a rakiety dalekiego zasięgu nie zdołałyby zestrzelić wrogich pocisków bojowych poza atmosferą, system odpaliłby zapewne rakiety krótkiego zasięgu, czego konsekwencją byłoby napromieniowanie stolicy (a może nawet znacznych obszarów Rosji i państw sąsiednich) w wyniku opadu radioaktywnych szczątków). Radziecki system A-35 został w połowie lat 70. zastąpiony przez system A-135, rozlokowano go w odległości ok. 60 km na północny-zachód od Moskwy i od 1984 r. posiada oficjalnie status pełnej gotowości bojowej, szerzej w: Independent Working Group Issues Major Report on Ballistic Missile Defense (URL): <http://www.missilethreat.com/iwgreport/pageID.163/default.asp>, z 2 I 2008;

¹⁰ Announcement Of Strategic Defense Initiative, President Reagan, March 23, 1983, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/html/sdio.html>; 28 XII 2007; National Security Decision Directive Number 85, Eliminating the Threat From Ballistic Missiles, March 25, 1983, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/nsdd085.htm>, 28 XII 2007.

przyspieszenie badań nad stworzeniem kosmicznych systemów przeciwrakietowych (które umożliwiłyby USA przechwytywanie rakiet przeciwnika poza atmosferą ziemską, a także w miejscach ich startu), wypowiadając tym samym ZSRR tzw. Gwiezdne Wojny¹¹. Budowa tarczy nowej generacji miała uczynić broń nuklearną ostatecznie bezużyteczną, czyli w praktyce zastąpić strategię odstraszenia i wzajemnie zagwarantowanego zniszczenia strategią obrony. System obrony antyrakietowej miał wyeliminować zimnowojenną równowagę sił jądrowych oraz ryzyko wojny atomowej. W jego koncepcję wpisana była ponadto nowa strategiczna formuła, według której obrona (w przeciwieństwie do odstraszenia) była rzeczą oczywistą¹². R. Reagan, dyrektywą prezydencką nr 11923 z 6 stycznia 1984 r., dał początek programowi pod kryptonimem Strategiczna Inicjatywa Obronna (*Strategie Defense Initiative, SDI*)¹³, który początko-

¹¹ Ten skrót myślowy, który stał się synonimem *SDI* pochodził od tytułu serii filmów *science fiction/fantasy* (w ang.: *science fantasy*) George'a Lucasa oraz innych produktów związanych ze światem stworzonym w filmie. Pod koniec lat 70. i na początku lat 80. XX w. na ekranach kin pojawiały się pierwsza część z dwóch trylogii: Gwiezdne wojny: część IV – Nowa nadzieja (premiera w USA 25 maja 1977), Gwiezdne wojny: część V – Imperium kontratakuje (21 maja 1980), Gwiezdne wojny: część VI – Powrót Jedi (25 maja 1983). Popularność sagi George'a Lucasa była i jest zjawiskiem na skalę światową. Jest to fenomen kinematograficzny, techniczny, ale też np. socjologiczny. Gwiezdne wojny są wyjątkowo silnie zakorzenione w kulturze masowej, trudno jest zliczyć nawiązania do tych filmów George'a Lucasa np. w pop kulturze. Nigdy wcześniej żaden inny film nie wzbudzał tak silnych reakcji, które trwają już ponad 30 lat. Jednym z najczęściej wspominanych nawiązań jest nazwa systemu obronnego USA: Wojny Gwiezdne, któremu nazwę nadał prezydent Ronald Reagan. W 1983 r. komunistyczny reżim ZSRR został natomiast przez niego określony mianem „imperium zła”, szerzej w: (URL): http://pl.wikipedia.org/wiki/Gwiezdne_wojny, z 28 XII 2007.

¹² W 1983 r. zainicjowano prace nad dwoma tajnymi raportami: *Defensive Technologies Study*, którego celem była techniczna ocena możliwości budowy tarczy antyrakietowej oraz *Future Security Strategy Study*, mającego wskazać na polityczne implikacje jej powstania. Pierwszy z dokumentów proponował we wnioskach stworzenie wielopowłokowej obrony przeciwrakietowej. Główną konkluzją drugiego raportu była zaś teza, że nawet niedoskonały system *MD* przyczyni się do wzmocnienia odstraszenia nuklearnego, szerzej w: National Security Decision Directive Number 119, Strategic Defense Initiative (NSDD-119), January 6, 1984, <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/nsdd119.htm>, z 28 XII 2007, cyt. za. A. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski...*, s. 24 i n., BBN, (URL): <http://www.bbn.gov.pl/?lin=4&r1=278&last=278>, z 11 VI 2007.

¹³ Program *SDI* zakładał stworzenie takiego systemu obrony przeciwrakietowej, który pozwoli USA na przetrwanie pierwszego uderzenia, a następnie na dokonanie uderzenia odwetowego. Tarcza nie miała być całkowicie „nieprzepuszczalna”. Jej zadaniem było zniechęcenie ZSRR do przeprowadzenia ataku rakietowego, ponadto, celem *SDI* było zahamowanie rozwoju radzieckich sił ofensywnych na rzecz rozbudowy potencjału defensywnego. Redukcja liczby radzieckich rakiet balistycznych dalekiego zasięgu miała uczynić je mało użytecznymi. W konsekwencji ZSRR miał zostać zmuszony do polegania na innych środkach przenoszenia broni jądrowej, zwłaszcza bombowcach i okrętach podwodnych, w których Amerykanie posiadali zdecydowaną przewagę. *SDI* miała również swoje cele drugorzędne, spośród których należy wymienić obronę przed przypadkowym lub nieautoryzowanym odpaleniem rakiet balistycznych, obronę w razie ataku strony trzeciej (nie ze strony ZSRR) oraz zabezpieczenie na wypadek łamania przez Moskwę reżimów kontroli zbrojeń. Program miał trwać 5 lat i kosztować budżet amerykański 26 mld USD, szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 9 i n; D. Smith, *A Brief history...*, s. 11; M. Kaczmarek, *op. cit.*, s. 18 i n.

wo był przedsięwzięciem badawczym i nie stanowił pogwałcenia postanowień Układu *ABM*. W 1985 r. Organizacja Strategicznej Inicjatywy Obronnej (*SDIO*) przedstawiła pierwszą wersję systemu obrony przeciwrakietowej¹⁴.

Kontrowersje powstały w 1987 r. kiedy podjęto decyzje o przejściu do implementacji fazy I SDI, czyli rozmieszczenia Systemu Obrony Strategicznej (*Strategie Defense System, SDS*). Wówczas USA przedstawiły własną (sprzeczną z literą prawa) interpretację traktatu *ABM*, podważając jednostronnie podstawowy cel podpisywanych w pierwszej połowie lat 70. umów międzynarodowych.

Należy podkreślić, iż zadeklarowane przez R. Reagana cele budowy systemu *MD* miały głównie charakter propagandowy, ponieważ nie była brana pod uwagę rezygnacja USA z broni jądrowej jako głównego gwaranta *status quo* w okresie zimnej wojny. Z przyczyn technologicznych realizacja *SDI* wymagałaby stworzenia niezwykle szczelnego systemu obronnego oraz uzyskanie takiego poziomu przewagi strategicznej, którego w latach 80. nie można było osiągnąć. Dlatego, w głównej mierze deklaracje R. Reagana miały za zadanie narzucenie „imperium zła” niemożliwego do wytrzymania tempa wyścigu zbrojeń, który w konsekwencji miał doprowadzić do rozkładu jego systemu gospodarczego, a tym samym podważenia fundamentów ZSRR (wchodzącego w całej swej historii w najtrudniejszą fazę bankructwa ideologicznego, rozkładu ekonomicznego, uwikłanego od 1979 r. w konflikt w Afganistanie). Był to najmniej kosztowny i jak się okazało najbardziej efektywny bief administracji amerykańskiej w obliczu przewagi strategicznej ZSRR w dziedzinie wielogłowicowych rakiet międzykontynentalnych.

Należy podkreślić, iż program ten pomimo swoich wad i charakteru był poważnym impulsem w dziedzinie nowych technologii. Pobudził do wzmożonego wyścigu technologicznego gospodarkę amerykańską oraz ustalił główne filary architektury amerykańskiego systemu obrony przeciwrakietowej, które mimo licznych korekt i modyfikacji stały się fundamentem Narodowej Obrony Przeciwrakietowej po upadku ZSRR w 1991 r.

Wraz z rozpadem Układu Warszawskiego *SDI* straciła swoją rację bytu i została zawieszona przez prezydenta G. Busha, ponieważ USA nie musiały już dłużej obawiać się zmasowanego ataku ze strony ZSRR, a supremację wojskową USA w systemie międzynarodowym potwierdziła pierwsza wojna w Zatoce Perskiej¹⁵. Tym

¹⁴ System miał się składać z satelitów wykrywających start wrogich rakiet, czujników śledzących trajektorię ich lotu oraz wyrzutni pocisków przechwytyjących (tzw. *Brilliant Eyes* i *Brilliant Pebbles*), które planowano rozmieścić w przestrzeni kosmicznej oraz na lądzie. System miał posiadać zdolność do obrony 3500 celów. Rakiety nieprzyjaciela miały być strącane przy pomocy broni o ukierunkowanej energii (*DEW – Directed Energy Weapons*) takiej, jak lasery dużej mocy czy akceleratory wysokoenergetycznych cząstek. Po dwóch latach dokonano korekty pierwszego etapu wdrażania *SDI*, w którym *DEW* zostały zastąpione pociskami przechwytyjącymi rakiety balistyczne poprzez bezpośrednie zderzenie (tzw. *kinetic kill*), szerzej w: *Ibidem*.

¹⁵ Była to pierwsza wojna w historii ludzkości nowej generacji, ze względu na zaawansowanie technologiczne i użyty w walce sprzęt koalicji antysaddamskiej. Operacje militarne rozpoczęły się 17 stycznia 1991 r., a 28 lutego 1991 r. prezydent George H. W. Bush ogłosił zwycięskie zakończenie wojny i wyzwolenie Kuwejtu.

samym stosowana dotychczas strategia odstraszenia była dla Amerykanów coraz mniej przydatna, ponieważ środek ciężkości strategicznej przesuwał się w stronę konfliktów lokalnych o charakterze asymetrycznym, w które mogą zostać uwikłane USA¹⁶.

Lata 90. XX w. i zaistniałe przewartościowania w układzie sił w środowisku międzynarodowym spowodowały powrót do debaty strategicznej w kręgach administracji amerykańskiej w sprawie rewitalizacji planów obrony przeciwrakietowej.

29 stycznia 1991 r. prezydent G. Bush przedstawił program Globalnej Ochrony przed Ograniczonymi Atakami (*Global Protection Against Limited Strikes, GPALS*), który zakładał przechwytywanie rakiet balistycznych niezależnie od miejsca ich odpalenia¹⁷. Dojście do władzy w styczniu 1993 r. Billa Clintona spowodowało odejście od koncepcji budowy Narodowej Obrony Przeciwrakietowej (*National Missile Defense, NMD*) na rzecz Obrony Przeciwrakietowej Teatru Działań (*Theatre Missile Defense, TMD*). Było to związane z dużym naciskiem demokratów na zachowanie istniejącego reżimu kontroli zbrojeń, zwłaszcza nienaruszalności traktatu *ABM*, z którym *NMD* nie można było pogodzić. W następstwie zarządzonego przeglądu wymagań obronnych USA (*Bottom-Up Review*) 13 maja 1993 r. nastąpiła zmiana Organizacji Strategicznej Inicjatywy Obronnej na Organizację Obrony przeciw Rakietom Balistycznym (*Ballistic Missile Defense Organization, BDMO*). Główny nacisk położono na rozwój *TMD*, zaś *NMD* sprowadzono do programu demonstrującego możliwości techniczne (tzw. *System Technology Demonstration*). Wdrożenie *NMD* rozłożono w czasie. Ministerstwu obrony zależało na takim pokierowaniu programem, by w razie pojawienia się rzeczywistego

¹⁶ Groźbę wybuchu wojny nuklearnej zastąpiły nowe wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa, w tym możliwość wciągnięcia USA w konflikt regionalny o charakterze etnicznym lub religijnym. Wymagało to stworzenia systemu ochrony ich sił zbrojnych oraz wojsk sojuszniczych poza granicami państw. Ponadto, w wyniku powstałej w wielu częściach świata „próżni bezpieczeństwa” zaczął dynamicznie rozwijać się proces proliferacji technologii do produkcji rakiet balistycznych oraz broni masowego rażenia (*BMR*), zwłaszcza do państw, które w nowym otoczeniu geostrategicznym ujawniły swoje ambicje mocarstwowe. Chaos wywołany rozpadem ZSRR wzmagał obawę o użycie jego sił jądrowych w sposób nieautoryzowany. Procesy globalizacji i internacjonalizacji pozwoliły tymczasem na coraz szerszy udział w życiu międzynarodowych podmiotów niepaństwowych. Konsekwencją tego zjawiska było pojawienie się zagrożeń i konfliktów asymetrycznych. Zrazem szybko okazało się, że ci niepaństwowi uczestnicy są mało wrażliwi na tradycyjne strategie odstraszenia, między innymi ze względu na fakt niekierowania się w swojej polityce zasadami racjonalizmu.

¹⁷ *GPALS* miał zastąpić *1 SDI* (System Obrony Strategicznej). Projekt obrony przeciwrakietowej obejmował zasięgiem całe terytorium Stanów Zjednoczonych, schemat składał się z około 1 tys. pocisków przechwytyjących rozmieszczonych w kosmosie i 750 pocisków zlokalizowanych na lądzie, zdolnych do przechwylenia do 200 obcych głowic atomowych. Tarczę miały tworzyć trzy podsystemy: Narodowej Obrony Przeciwrakietowej (*National Missile Defense, NMD*) bazowania morskiego i lądowego, Obrony Przeciwrakietowej Teatru Działań (*Theatre Missile Defense, TMD*) i bazowanej w kosmosie Globalnej Obrony Przeciwrakietowej (*Global Missile Defense, GMD*). Nowum w *GPALS* były elementy obrony przeciw taktycznym pociskom balistycznym (*Anti-Tactical Ballistic Missiles, ATBM*), które miały być mobilne oraz rozmieszczane na lądzie lub na wodzie. P. W. Rodman, op. cit., s. 14 i n.; D. Smith, *A Brief History...*, s.12; M. Kaczmarek, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 24 i n.; M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 10 i n.

zagrożenia atakiem raketowym, system obrony strategicznej można było natychmiast rozmieścić oraz postawić w stan gotowości bojowej. Pod koniec 1993 r. *NMD* przybrała nazwę Programu Gotowości Technologicznej (*Technology Readiness Program*). Jego fazy badawcze podzielono na trzy etapy: 1995-1997, 1998-2000, 2001-2007¹⁸.

Nowy etap w historii *NMD* został otwarty 16 lutego 1996 r. przez zainicjowanie projektu „3 Plus 3” (*Three Plus Three*)¹⁹, który okazał się niemożliwy do zrealizowania w zakładanym terminie (27 lutego 1998 r. opublikowano raport tzw. panelu gen. Larrego Welcha, który stwierdzał nieprzygotowanie systemu do pełnej dyslokacji w 2003 r.). Wobec trudności technologicznych i braku testów praktycznych zdecydowano o zmianie terminu realizacji tego etapu na 2005 r. (zakładając możliwość wydłużenia tego terminu do 2007 r.). Kolejny dokument z 15 lipca 1998 r. tzw. Raport Komisji Rumsfelda, dotyczący poziomu zagrożenia Stanów Zjednoczonych i ich sił zbrojnych atakiem przy użyciu rakiet balistycznych potwierdzał potrzebę budowy systemu obrony antyrakietowej i wzrost zagrożenia bezpieczeństwa USA²⁰. Skutkiem działań zwolenników programu traczy antyrakietowej była decyzja ze stycznia 1999 r. o kolejnej modyfikacji programu *NMD*. Zwiększono także fundusze na jego realizację oraz postanowiono o przystąpieniu do negocjacji z Rosją celem wprowadzenia poprawek do traktatu *ABM*. Kongres USA przyjął *National Missile Defense Act of 1999*, który stanowił o rozmieszczeniu efektywnego systemu *NMD* celem ochrony terytorium państwa przed ograniczonym atakiem raketowym tak szybko, jak pozwolą na to warunki techniczne. Ostatecznie jednak decyzję co do dalszych losów tarczy – w sytuacji braku porozumienia z Rosją w kwestii zmian w traktacie *ABM*, sprzeciwu sojuszników USA co do dyslokacji *MD* oraz niepowodzenia większości testów systemu – prezydent B. Clinton pozostawił swojemu następcy.

¹⁸ *NMD* nie stała się ostatecznie jedynie programem badawczym o czym zadecydowało zdobycie przez republikanów w 1994 r. większości w Kongresie. Naciskali oni na prezydenta B. Clintona, by rozszerzyć prace nad obroną przeciwrakietową oraz podjąć negocjacje z Rosją w kwestii wprowadzenia poprawek do układu *ABM*. Już w drugiej połowie 1995 r. przeprowadzono kolejną rewizję programu, czego konsekwencją była decyzja o rozmieszczeniu *NMD* (miała ona uzyskać status operacyjny do 2003 r.), szerzej w: M. Kaczmarski, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 25 i n.; D. Smith, *A Brief History...*, s. 12

¹⁹ Zakładał on zakończenie w 1999 r. wstępnego etapu rozwoju systemu oraz jego przetestowanie. Następnie w 2000 r. miała zapadć decyzja o jego dyslokacji do 2003 r. W sytuacji, gdyby nie pojawiło się rzeczywiste zagrożenie atakiem raketowym na państwo do końca pierwszego etapu (2000 r.), prace nad rozwojem technologicznym miały być kontynuowane aż do czasu podjęcia decyzji o rozmieszczeniu tarczy. W 1996 r. pojawiła się również koncepcja *NMD*, która zakładała obronę terytorium USA przed atakiem przy użyciu rakiet balistycznych ze strony „państw zbójcekich” (*rouge states*). Również wówczas powołano biuro ds. koordynacji programu *NMD* w ramach *BMDO* (tzw. *Joint Program Office*). Dwa lata później na wykonawcę systemu integrującego elementy *NMD* (tzw. *Lead System Integrator*) wybrano koncern Boeing.

²⁰ Warto dodać, że owa publikacja zbiegła się w czasie z próbami raketowymi Iranu 22 lipca 1998 r. Teheran przetestował raketę średniego zasięgu (ok. 1,3 tys. km) typu *Shahab-3* (*Zelzal-3*) oraz Korei Płn. 31 sierpnia 1998 r. nastąpiła próba rakiety średniego zasięgu (ok. 2 tys. km) *Taepo 'dong-1* szerzej w: *Taepo-Dong 1 & 2*, (URL): <http://www.atomicarchive.com/Reports/Northkorea/TaepoDong.shtml>, z 11 I 2008; *Shahab-3 / Zelzal-3*, (URL): <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/shahab-3.htm> z 11 I 2008.

Objęcie fotela prezydenckiego przez G. W. Busha przesądziło o losach zarówno projektu *NMD*, jak i architektury współczesnego amerykańskiego systemu przeciwrakietowego. W przemówieniu wygłoszonym 1 maja 2001 r. na Uniwersytecie Obrony Narodowej, G. W. Bush zapowiedział „wyjście poza ograniczenia układu *ABM*” oraz rozpoczęcie budowy systemu chroniącego Stany Zjednoczone i ich sojuszników²¹. *NMD* stało się jednym z elementów (obok morskiego i kosmicznego) niezwykle złożonej tarczy antyrakietowej. Systemowi, głównie dla celów propagandowych, nadano nazwę Obrona Przeciwrakietowa (*Missile Defense, MD*)²². Zaproponowano na szczycie ministrów obrony państw członkowskich *NATO* w Budapeszcie 29-30 maja 2001 r. objęcie tym systemem europejskich sojuszników USA. Nowa tarcza miała mieć charakter i zasięg nie narodowy, lecz globalny, miała stać się instrumentem konsolidacji współpracy przyjaciół i partnerów USA na rzecz obrony przeciwrakietowej zarówno w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i poza nim (Korea Płd., Australia, Japonia, Izrael)²³.

Po zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 r., administracja amerykańska postanowiła wycofać się z uregulowań *ABM* i w konsekwencji 13 grudnia 2001 r. prezydent G. W. Bush wypowiedział układ (co oznaczało jego wygaśnięcie zgodnie z warunkami umowy, czyli 13 czerwca 2002 r.). Formalnie odejście USA od Traktatu *ABM* zlikwidowało ograniczenia, co do liczby i zdolności systemów obrony przeciwrakietowej. Otworzyło więc Amerykanom drogę do nieograniczonych prac nad tarczą, w tym traktowania jej w sferze planowania obrony jako zintegrowanej całości, tzw. systemu systemów²⁴. Tarcza została wpisana w Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Stanów Zjednoczonych ogłoszoną 17 września 2002 r., która stwierdza między innymi, że strategia odstraszenia, oparta jedynie na groźbie ataku odwetowego, nie powstrzyma przywódców „państw zbójcekich” przed zadaniem pierwszego ciosu przy użyciu rakiet balistycznych. Stąd, konieczne jest przyjęcie przez Waszyngton doktryny uderzenia wyprzedzającego (*doctrine of preemption*) jako instrumentu powstrzymania państw i terrorystów przed stosowaniem groźby użycia lub użyciem broni masowego rażenia wobec Ameryki i jej sojuszników. 16 grudnia 2002 r. prezydent G. W. Bush wydał dyrektywę, która nakazywała rozszerzenie prac nad obroną przeciwrakietową oraz jej rozciągnięcie na państwa sojusznicze²⁵.

²¹ Remarks by the President to Students and Faculty at National Defense University, Washington, D.C., May 1, 2001, dostępny pod: <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/05/20010501-10.html>>, z 25 XII 2007; A. Zdrada, *System obrony przeciwrakietowej Stanów Zjednoczonych*, Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych nr 38 (226), 3 września 2004, s. 1194.

²² Termin *Missile Defense* w dosłownym tłumaczeniu oznacza „obrona rakietowa”. Takie tłumaczenie nie uwzględnia jednak zakresu znaczeniowego systemu *MD*. Odnosi się bowiem jedynie do środka oddziaływania, którym są rakiety przechwytyjące. Jeśli weźmie się pod uwagę, że obiektem oddziaływania tarczy są rakiety przeciwnika, to słuszne wydaje się używanie określenia „obrona przeciwrakietowa (antyrakietowa)”. M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 17.

²³ A. D. Rotfeld, *Missile Defense: Political and Legal Aspects*, Lecture presented to the Security Policy Section of the Royal Swedish Academy of War Sciences on 24th April 2001, s. 44.

²⁴ P. Pacholski, *System obrony przeciwrakietowej. Rozwój i znaczenie*, Warszawa 2003, s. 7.

²⁵ National Security Presidential Directive, NSPD-23, December 16, 2002, (URL): <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-23.htm>, z 25 XII 2007; S. A. Hildreth, *Missile Defense: The Current Debate*,

„SYSTEM SYSTEMÓW” – TARCZA ANTYRAKIETOWA

Amerykańska tarcza antyrakietowa ma obejmować wszystkie poziomy obrony, od strategicznego, poprzez operacyjny, do taktycznego. Istotą systemu *MD* jest więc zniszczenie międzykontynentalnej rakiety balistycznej w środkowej fazie jej lotu, odpalanej z dowolnego miejsca na świecie przez dowolny podmiot. Nie jest więc ona systemem wyłącznie strategicznym, który cechował *NMD*²⁶. System *MD* ma łączyć pod jednym parasolem elementy rozmieszczone na lądzie, w wodzie, powietrzu i w przestrzeni kosmicznej. W optymalnej wersji zakłada się, że tarcza będzie posiadała zdolność do przechwytywania rakiet balistycznych nieprzyjaciela niezależnie od miejsca ich wystrzelenia, fazy ich lotu oraz zasięgu. Poszczególne elementy systemu różnią się zarazem od siebie rodzajem rakiet balistycznych, przed atakiem których mają chronić oraz fazą, w której pociski mają zostać zestrzelone przez tzw. rakietę przechwytyjącą²⁷. Dlatego architektura systemu *MD* ma charakter wielopoziomowy, pozwalający na niszczenie obcych rakiet w ich startowej (*boost phase*), środkowej (*medium phase*) oraz końcowej (*terminal phase*) fazie lotu²⁸. W pierwszej fazie lotu obca rakiet balistyczna ma być przechwytywana przez systemy broni laserowej bazowania powietrznego i kosmicznego. Pierwszoplanową rolę w tej płaszczyźnie systemu speł-

Congress Research Service (CRS) Report to Congress, July 19, 2005, s. 5; Missile Defense the Space Relationship and The Twenty-First Century, Report 2007, 18 i n. (URL): <http://www.missilethreat.com/iwgreport/pageID.163/default.asp>, z 11 I 2008.

²⁶ S. Koziej, *Tarcza nad Polską...*, s. 15 i n.

²⁷ Przeciwrakieta systemu *MD* (*interceptor*) składa się z dwóch zasadniczych elementów: uderzeniowego (*Exoatmospheric Kill Vehicle, EKV*) oraz napędowego (*Booster*). *EKV* przeznaczony jest do niszczenia wrogiej rakiety przez bezpośrednie z nią zderzenie. Nie posiada on głowicy bojowej, lecz działa na zasadzie energii kinetycznej, powstałej w wyniku bezpośredniego trafienia w cel co przy prędkości około 26 tys. km/h oznacza jego unicestwienie. Przeciwrakieta na podstawie komend wypracowanych przez system *BM/C3* oraz dzięki zamontowanemu na *EKV* urządzeniu poszukującemu, pracującemu w zakresie podczerwieni będzie w stanie namierzyć, a następnie śledzić cel aż do chwili zderzenia się z nim w ściśle określonym punkcie (tzw. punkcie przechwycenia). Drugi z elementów przeciwrakiety, to dwustopniowy silnik, zasilany stałym paliwem raketowym (*Booster*) służy do wyniesienia elementu uderzeniowego w przestrzeń kosmiczną. Rozłączenie obu elementów następuje poza atmosferą ziemską. Po odłączeniu się od silnika *EKV* porusza się w wyniku siły bezwładności i jest sterowany silnikami pokładowymi, umożliwiającymi korektę kierunku lotu. Silniki korekcyjne zasilane są zaś ciekłym paliwem raketowym, szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 23 i n.; *National Missile Defense*, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/>, z 11 I 2008; *A Historic Beginning, BMDS Booklet*, Second Edition, US Department of Defense, Washington D.C. 2005, s. 19.

²⁸ Wyróżnia się trzy fazy lotu rakiety (na przykładzie *ICBMs*): faza początkowa (wznoszenia) – od wystrzelenia do wyjścia poza atmosferę ziemską; trwa od 3 do 5 min.; faza środkowa – trwa ok. 20 min. rakietą znajduje się w strefie pozaatmosferycznej, następuje tu rozłączenie głowicy (wraz z głowicami pułapkami) od silników wynoszących raketę; faza końcowa (terminalna, opadania), od wejścia z powrotem w atmosferę ziemską do osiągnięcia wyznaczonego celu trwa ok. 1 min., szerzej w: A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 4, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/html/basics.html>, z 11 I 2008.

nia Interceptor Energii Kinetycznej (*Kinetic Energy Interceptor, KEI*)²⁹ umieszczony na platformie kosmicznej, naziemnej lub morskiej oraz laser na pokładzie statku powietrznego (*Airborne Laser, ABL*)³⁰ lub na platformie kosmicznej (*Space-Based Laser, SBL*)³¹. Systemy te będą otrzymywać informację z licznych sensorów kosmicznych stacji (satelitów) obserwacji i śledzenia rakiet w podczerwieni, rozmieszczonych w przestrzeni kosmicznej (*Space-Based Infrared System, SBIRS*)³², naziemnych uno-

²⁹ Interceptory Energii Kinetycznej stanowią podstawę systemu przechwytyjącego rakietę balistyczne w ich początkowej fazie lotu. System *KEI* ma składać się z mobilnych wyrzutni lądowych *Interceptor* energii kinetycznej (*Ground-Based Kinetic Interceptor*, morskich (*Sea-Based Kinetic Interceptor*), a przyszłości również kosmicznych (*Space-Based Kinetic Interceptor*), które mogą zostać rozlokowane w dowolnym miejscu i czasie na całym świecie. Pierwszy test *KEI* miał miejsce 1 marca 2006 r. Najbardziej wymagająca jest technologia interceptorów bazowania kosmicznego, przeznaczonych przede wszystkim do unieszkodliwiania rakiet średniego i dalekiego zasięgu w ich początkowej fazie lotu. Ten element systemu znajduje się dopiero w fazie badań. Pierwsze testy powinny mieć miejsce około 2008-2010 r., a sam system nie wejdzie do użytku zapewne wcześniej niż w 2014 r. Przeszkodą w jego rozwoju są głównie ograniczenia technologiczne, a także sprzeciw wobec militaryzacji kosmosu, szerzej w: M. Małec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 20-21, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/> z 11 I 2008; J. Mannion, *US to Deploy Anti-Missile Radar in Japan*, Agency France-Press, June 26, 2005; S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 19

³⁰ *ABL* jest pierwszym w skali światowej systemem wykorzystującym broń o ukierunkowanej energii na pokładzie statku powietrznego, zainstalowane na jego pokładzie lasery ze skupioną wiązką o silnych (około 2-3 MW) właściwościach energetycznych i chemicznych mogą niszczyć wrogie rakietę balistyczne z odległości kilkuset kilometrów (co najmniej 450 km). Laser ma za zadanie unieszkodliwiać rakietę średniego i międzykontynentalnego zasięgu w początkowej fazie ich lotu. W 2007 r. trwały testy laserów, a 2 stycznia 2008 r. Porucznik Generał Henry A. "Trey" Bering dyrektor *Missile Defense Agency (MDA)* ogłosił wstępną zdolność operacyjną system *ABL*, do końca 2008 r. ma być gotowy ten poziom systemu. Cały podsystem *ABL* ma być gotowy do końca 2009 r. Stany Zjednoczone zamierzają zbudować flotę siedmiu samolotów wykorzystujących tą technologię. Pięć spośród nich ma pełnić 24-godzinne patrole na wysokości 12-13,5 tys. km n.p.m., zapewniając tym samym ciągłość odstraszenia. Poważnym problemem jest jednak sformułowanie ich planu operacyjnego, szerzej w: K. Hołdak, A. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, t. 1, 2007, s. 115 i n., BBN, (URL): <http://www.bbn.gov.pl/?lin=4&r1=278&last=278>, z 11 VI 2007; A Historic Beginning..., s. 13; S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 17-19; *Airborne Laser Ready for High Energy Laser Integration and Testing*, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/08news0001.pdf>, 11 I 2008.

³¹ Zasada dokładnie ta sama co *ABL*, z tym wyjątkiem, że platformę będą stanowić stacje niskoorbitalne.

³² Stacje niskoorbitalne *SBIRS* mają zostać umieszczone na orbicie geostacjonarnej planety, będą śledziły z większą dokładnością nadlatujące rakietę oraz dokładniej określały trajektorię w środkowej fazie ich lotu (poza atmosferą ziemską). Mają one w przyszłości dokładnie rejestrować wszystkie informacje o ilości oddzielanych od wrogiej rakietę elementów, co pozwoli na wyodrębnienie głowicy bojowej spośród atrap i pułapek (celów pozornych). Stacje *SBIRS* będą więc śledziły zarówno rakietę, jak i samą głowicę po oddzieleniu się od niej (po wypaleniu się) silników. Od pochodzących z tych stacji danych będzie zależała szybkość wykrycia startującej rakietę oraz dokładność naprowadzenia antyrakietę na właściwy cel. System *SBIRS* ma być w przyszłości wykorzystywany dla celów obrony przeciwrakietowej teatru działań (*TMD*), rozpoznania oraz innych programów o podobnym charakterze. System *SBIRS* znajduje się w fazie badań. System powinien osiągnąć wstępną zdolność operacyjną w 2011 r., szerzej w: *Military Space Programs: Issues Concerning DOD's SBIRS and STSS Programs*, (URL): <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RS21148.pdf>, z 11 XII 2007.

wczesniejszych radarów wczesnego ostrzegania (*Upgraded Early Warning Radars, UEWR*)³³ oraz radiolokatorów kierowania ogniem (*X-Band Radar, XBR*), bazowania naziemnego lub morskiego³⁴.

Pierwsza faza lotu rakiety jest najbardziej krytyczna. Rakieta jest wówczas dużym i względnie powolnym obiektem. Przechwycenie rakiety w tej fazie lotu wymaga zaawansowanej technologii, w tym zdolności do ciągłej obserwacji potencjalnych obszarów startu rakiety, natychmiastowego jej wykrycia i identyfikacji oraz dostatecznie szybkiej reakcji w postaci skierowania przeciwko niej środków rażenia. Uzyskanie zdolności zestrzelenia rakiety nad terytorium wroga pozwala na zminimalizowanie ewentualnych negatywnych konsekwencji (np. skażenia jądrowego, chemicznego, biologicznego) jej przechwycenia nad swoim lub terytorium państw trzecich³⁵.

W środkowej fazie lotu wroga rakiet ma być zniszczona w strefie pozaatmosferycznej przez Obronę Przeciwrakietową Bazowania Naziemnego (*Ground-Based Midcourse Defence, GBMD*)³⁶, złożoną z wyrzutni rakiet przechwytyjących zlokaliz-

³³ Naziemne Radary Wczesnego Ostrzegania *UEWR* służą do obserwacji przestrzeni kosmicznej celem wykrywania startów wrogich rakiet balistycznych i śledzenia trajektorii w ich początkowej fazie lotu. Tego typu stacje rozmieszczone są na terytorium USA (*Clear, Beale, Cape Cod*) oraz znajdują się w trakcie modernizacji poza granicami państwa – na obszarze Wielkiej Brytanii (Fylingdales) oraz Danii/Grenlandii (Thule). Do momentu wprowadzenia do służby stacje *SBIRS-low*, naziemne radary *UEWR* będą wykorzystywane do wykrywania startów rakiet przeciwnika oraz śledzenia ich środkowej fazy lotu. Informacje z *UEWR* będą następnie przekazywane do naziemnych radarów, pracujących w paśmie *X (XBR)*, szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 20; National Missile Defense, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/>, z 11 I 2008.

³⁴ Radary pracujące w paśmie *X* (tzw. radary śledzące lub radiolokatorami kierowania ogniem *XBR*) mają być kluczowym elementem w zakresie wykrywania, identyfikacji i śledzenia obcych celów. Zlokalizowane zostaną one na terytorium USA oraz poza nim (w Wielkiej Brytanii, Danii i Korei Płd.), najczęściej wraz ze stacjami *UEWR*. Obecnie USA posiadają 10 *XBR*. Jeden z morskich *XBR* stacjonuje w Japonii. Radiolokatory kierowania ogniem będą pracowały w wysokim zakresie częstotliwości, w wysokiej rozdzielczości oraz będą posiadały wysoki stopień technologii do przetwarzania sygnałów. Emitowana przez stacje wiązka układu nadawczo-odbiorczego będzie tymczasem bardzo wąska. Stacje śledzące *XBR* będą miały możliwość rozróżniania kształtu i innych cech głowicy bojowej oraz odróżnienia jej od głowic-pułapek. Ponadto *XBR* będą mogły pełnić rolę stacji obserwacyjnej przestrzeni powietrznej oraz współdziałać w zakresie wymiany informacji z innymi systemami (poza *MD*) różnego szczebla (strategicznego-taktycznego), szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 20-21, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/> z 11 I 2008; J. Mannion, *US to Deploy Anti-Missile Radar in Japan*, Agency France-Press, June 26, 2005; S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 19.

³⁵ Wpłyne to na skuteczne osiągnięcie przez USA najwyższego poziomu odstraszenia i obrony, a tym samym zapewnienia bezpieczeństwa przeciwrakietowego praktycznie na całym globie. groźba zniszczenia rakiety tuż po jej odpaleniu będzie czynnikiem zniechęcającym wroga do podjęcia takiej próby. Ten poziom rozwoju *MD* może przyczynić się do uzyskania przez USA najwyższego poziomu bezpieczeństwa, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...*, s. 8, *Ballistic Missile System Book*, *Missile Defense Agency*, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/bmdsbook.pdf>, z 11 I 2008.

³⁶ Jest kluczowym komponentem *MD*, tworzą go m. in. naziemne rakiety przechwytyjące (*Ground-Based Interceptors, GBI*), systemy ich wyrzutni (systemy startowy) oraz podziemne silosy. Elementem bojowym

zowanych w różnych miejscach na świecie (czyli w USA, Europie i na innych kontynentach) lub Obronę przed Rakietami Balistycznymi Bazowania Morskiego *AEGIS* (*Aegis Ballistic Missile Defense*)³⁷. Systemy te wykorzystują do przechwycenia obcych rakiet technologię *hit to kill* – zniszczenie następuje w wyniku zadziaania energii kinetycznej powstałej w chwili zderzenia pocisku bojowego z antyrakieta³⁸.

systemu *GBMD* są przeciwrakiety (*interceptors*), przystosowane do zwalczania rakiet balistycznych dalekiego zasięgu w ich środkowej fazie lotu. Obecnie funkcjonują dwie naziemne wyrzutnie rakiet przechwytyjących w Bazie Sił Powietrznych w Vandenbergu (Kalifornii – docelowo ma ich tam powstać 4) oraz 8 lub 9 wyrzutni antyrakiet w Fort Greely na Alasce (docelowo ma ich powstać 16). Administracja amerykańska przewiduje, iż do końca 2010 r. na świecie będzie łącznie 50 wyrzutni antyrakiet, w tym 10 w Europie. System *GBMD* znajduje się w fazie testowania i wdrażania. System miał uzyskać zdolność operacyjną w 2005 r., jednak w wyniku fiaska testów nie udało się dotrzymać tego terminu. Ma on tym samym, co najmniej około 2-letnie opóźnienie, szerzej w: S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 17-34; K. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” nr 1, 2006, s. 114.

³⁷ System Obrony Przeciwrakietowej Bazowania Morskiego (*AEGIS*) jest przeznaczony do zwalczania rakiet średniego i krótkiego zasięgu, docelowo również międzykontynentalnych. Obecne rakiety w systemie tym są niszczone w ich środkowej fazie lotu. Antyrakiety zostały już częściowo umieszczone na niszczycielach klasy Arleigh Burke i krążownikach klasy Ticonderoga, wyposażonych w system radarów wczesnego ostrzegania (*AN/SPY-1*, który może wykrywać i śledzić ponad 100 celów równocześnie oraz systemy rakiet przechwytyjących *Standard Missile-3*, *SM-3*). System ten ma wspierać w pierwszej kolejności ochronę przeciwrakietowego teatru działań (*TMD*), podczas, kiedy amerykańskie siły zbrojne będą operowały na terenach, na których nie będzie możliwe wykorzystanie systemów naziemnych. Ma on ponadto dostarczać dane wywiadowcze dla wyrzutni rakiet przechwytyjących bazowania naziemnego. Obecnie USA posiadają 27 okrętów wyposażonych w system *AEGIS*. W założeniach, system ma składać się z 15 niszczycieli i 4 krążowników z 20 wyrzutniami rakiet typu *Standard Missile-3* (*SM-3*) na pokładach. W budowie tego elementu tarczy USA współpracują z Japonią, Norwegią, Australią, Koreą Płd. i Hiszpanią. Na całym świecie funkcjonuje 79 okrętów wyposażonych w system *AEGIS*, a kolejnych 25 jest palnowane. System znajduje się w fazie testowania i wdrażania. Ograniczone zdolności operacyjne w zakresie wykrywania i śledzenia dalekiego zasięgu oraz obrony uzyskał on w grudniu 2004 r. System może zostać każdorazowo postawiony w stan gotowości bojowej dla obrony przed rakietami średniego i krótkiego zasięgu od początku 2005 r. Testy systemu *AEGIS* wypadają zdecydowanie lepiej niż systemu *GBMD*. Nie ma tu poważnych opóźnień, choć pojawiają się pewne przeszkody techniczne. W ramach programu *AEGIS* prowadzona jest również budowa radiolokatora kierowania ogniem (*XBR*) bazowania morskiego. Za program odpowiedzialna była niedługo Marynarka Wojenna USA, a obecnie jest on koordynowany przez Agencję Obrony Przeciwrakietowej, szerzej w: K. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej...*, s. 114; M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 23-24; *National Missile Defense*, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/>; *Ground-Based Midcourse Defense*, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/gmd06.pdf>; z 2 I 2008; S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 17-34; *Ticonderoga Class Guided Missile Cruisers*, USA, (URL): <http://www.naval-technology.com/projects/ticonderoga/>, z 2 I 2008; S. Writers, *LockMart Completes Testing of Aegis Weapon System for Norway*, Moorestown NJ (SPX), Jun 12, 2006; *A Historic Beginning...*, s. 15; *Aegis Ballistic Missile Defense*, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/aegis.pdf>, z 11 I 2008; *Specifications – Arleigh Burke Class (Aegis), Guided Missile Destroyers*, USA <http://www.naval-technology.com/projects/burke/specs.html>, z 11 I 2008.

³⁸ Technologia ta, stosowana od lat 60., ma zapobiegać negatywnym skutkom strącenia obcych pocisków balistycznych nad własnym terytorium przy użyciu rakiet uzbrojonych w głowice jądrowe, szerzej w: P. H. Gordon, *Bush, Missile Defense and the Atlantic Alliance*, „Survival” t. 43, nr 1, wiosna 2001, s. 28; P. Pacholski, *System obrony...*, s. 8.

Środkowa faza lotu rakiety jest optymalna dla wykorzystania możliwości systemu obrony przeciwrakietowej, gdyż swobodny lot oddzielonej od silników głowicy pozwala na dokładniejsze określenie trajektorii jej lotu oraz oceny miejsca rażenia. Zwalczanie rakiet w tej fazie zapewnia tym samym obronę konkretnych obszarów i regionów. Ponieważ w strefie pozaatmosferycznej następuje rozszczepienie głowicy bojowej i towarzyszących jej pułapek, niezbędne jest posiadanie radarów umożliwiających rozróżnienie celu właściwego od celów pozornych³⁹.

Ze względów technologicznych i finansowych, USA skupiły się na rozwoju tego elementu tarczy. Ma to pozwolić na uzyskanie tzw. ograniczonej obrony, czyli zdolności do przechwycenia (na razie pojedynczych) międzykontynentalnych rakiet balistycznych w ich środkowej fazie lotu (poza atmosferą) niezależnie od miejsca ich wystąpienia⁴⁰. Oznacza to, iż w pierwszej kolejności budowy systemu *MD* realizowana będzie koncepcja *NMD*, poszerzona o dyslokację pewnych jej komponentów w państwach partnerskich, zwłaszcza na obszarze Europy.

Trzecią warstwę tarczy antyrakietowej stanowić ma Obrona Przeciwrakietowa Teatru Działań (*Theatre Missile Defense, TMD*) w skład, której mają wchodzić: Obrona Powietrzna Teatru Działań na Dużej Wysokości (*Terminal High Altitude Area Defense, THAAD*)⁴¹,

³⁹ S. Koziej, *Tarcza nad Polską...*, s. 9 i n.

⁴⁰ (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/bmdsbook.pdf>, z 25 XII 2007; (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/>, z 25 XII 2007.

⁴¹ *THAAD* – mobilny, naziemny system ma być złożony z wyrzutni rakietowych oraz wspomagających je radarów. Rakiety w systemie *THAAD* wyrzucane są z pojazdów wojskowych. Ma on odpowiadać za ochronę przed rakietami krótkiego i średniego zasięgu oraz unieszkodliwiać je w wyższych warstwach atmosfery, w środkowej fazie lotu i w fazie opadania. *THAAD* będzie funkcjonować autonomicznie, posiadając jednocześnie zdolność do współpracy z innymi systemami *TMD*. W porównaniu z systemem *PAC-3* i *MEADS* system ten posiada większy zasięg rażenia oraz ma wspomagać obronę większych obszarów przed atakiem rakietowym (20–150 razy większy niż taka sama liczba Patriotów). Jednoczłonowa rakietka *THAAD* ma silnik na paliwo stałe i niszczy cel na zasadzie *hit-to-kill*, czyli poprzez bezpośrednie trafienie jego głowicy (*kill vehicle*) bojowej w pocisk balistyczny. Podczas gdy klasyczne rakietki przeciwlotnicze, wybuchając w pobliżu samolotów czy śmigłowców, rażą je praktycznie odłamkami. System ma się składać z kilku wyrzutni, każda z ośmioma (według niektórych publikacji dziesięcioma) antyrakietami, na ciężarówkach M1075 *Oshkosh*. Kontenery z systemami dowodzenia, kontroli i łączności są natomiast na *HMMWV*. Elementem systemu jest też oczywiście radar z anteną o powierzchni 9,2 m kw. Jego zasięg, dochodzący prawdopodobnie do 100 km, pozwala na wykrycie rakietą balistyczną potencjalnego przeciwnika na dalszych odległościach w porównaniu do innych systemów rakietowych. Zakłada się, że system będzie również korzystał z rozpoznania satelitarnego. Na początku stycznia 2007 r. *Lockheed Martin* poinformował, że podpisał z *MDA* pierwszy kontrakt na produkcję systemu *THAAD*. Za 619 mln dolarów ma dostarczyć wojsku sześć wyrzutni, dwie jednostki kierowania ogniem i łączności oraz 48 rakiet. W pierwszej fazie do dyspozycji ma być jedna bateria tego systemu przeznaczona do obrony wybrzeża USA System powinien osiągnąć wstępną gotowość operacyjną w 2009 r. Jak informuje portal *Army Technology*, docelowo amerykańskie wojska lądowe planują zakupić 80–99 wyrzutni, 18 radarów wraz z 1422 pociskami. Sformowane zostaną dwa bataliony *THAAD*, każdy mający cztery baterie. Według dostępnych informacji typowa bateria ma mieć dziewięć wyrzutni, dwa taktyczne centra operacyjne i radar, szerzej w: K. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej...*, s. 115; *THAAD*, Tadeusz Wróbel, „Żołnierz Polski”, 15 lutego 2007, (URL): http://www.redakcjawojskowa.pl/gazeta/index.php?option=com_content&task=view&id=1169&Itemid=35 z 11 I 2008.

rozwijany w ramach NATO System Obrony Powietrznej Średniego Zasięgu (*Medium Extended Area Defense System, MEADS*)⁴² oraz nowe wersje rakiet *Patriot (Patriot-3; Patriot Advanced Capability-3; PAC-3)*⁴³. Zadaniem tych elementów ma być zniszczenie rakiet krótkiego i średniego zasięgu w ich końcowej fazie lotu. Oparte o założenie *hit to kill*, ponieważ ze względu na dużą prędkość spadającej głowicy, elementy trzeciego poziomu tarczy muszą być mobilne i reaktywne. TMD stanowi ponadto tzw. ostatnią linię obrony w przypadku, gdyby nie udało się strącić nadlatujących między-

⁴² *MEADS* to rozwijany w ramach NATO system obrony antyrakietowej przed atakiem raketami krótkiego i średniego zasięgu w ich końcowej fazie lotu oraz pociskami samosterującymi typu *Cruise* na obszarze operacji wojskowej. System ma sojusznicze siły zbrojne podczas udziału w działaniach pokojowych w rejonie konfliktu zbrojnego, zwłaszcza poza obszarem traktatowym. Będzie on wykorzystywał do przechwytywania wrogich rakiet balistycznych system *Patriot-3*, lecz ma być od niego bardziej mobilny. Głównymi europejskimi partnerami administracji amerykańskiej w budowie *MEADS* są Niemcy (25% kosztów programu) i Włochy (17% kosztów). System znajduje się obecnie na etapie testowania i wdrażania. Powinien on uzyskać wstępne zdolności operacyjne w 2010 r., a zostać w pełni rozlokowany nie później niż do 2014 r. (zapewne zastąpi system *PAC-3*), szerzej w: *MEADS Medium Extended Air Defence System, Germany / Italy / USA*, (URL): <http://www.army-technology.com/projects/meads/>, z 11 I 2008; *Missile defence What does this mean in practice?* http://www.nato.int/issues/missile_defence/practice.html, z 11 I 2008.

⁴³ System obrony przeciwlotniczej (ang. *ADS, Air Defence System*) oraz przeciwrakietowej, złożony z kierowanych pocisków rakietowych ziemia-powietrze. Nazwa *Patriot* jest rodzajem akronimu: *Phased Array Tracking to Intercept Of Target* (z ang. *Matrycowo Fazowane Śledzenie Przechwytyjące Cel*). Wersja *Patriot PAC-3* wprowadzona w 2003 r., działająca w technologii *hit-to-kill ERINT* została maksymalnie zoptymalizowana do zwalczania najnowocześniejszych pocisków i głowic balistycznych (krótkiego i średniego zasięgu oraz zestrzeliwanie ich w końcowej fazie lotu. System ma również chronić przed raketami, których nie udało się zniszczyć w początkowej lub środkowej fazie lotu). Rakiety zostały wyposażone w przekonstruowany radar zdolny do pracy w środowisku celów fałszywych, przeznaczony do selekcjonowania i eliminacji wabików spośród celów bojowych znajdujących się w niewielkiej odległości od siebie. Konfiguracja została opracowana przy decydującym udziale Lockheeda, jest też największą zmianą w całej historii systemu *Patriot*, najważniejszą jednak z nich jest wprowadzenie całkowicie nowego, opracowanego od podstaw, przez *Lockheed Martin*, pocisku. Jest on skutkiem zakończenia prac badawczo-projektowych nad wcześniejszym, tymczasowym pociskiem *Lockheed Martin ERINT*, nieprawidłowo nazywanym często *PAC-3*, gdyż poprzednie konfiguracje *PAC-3* nie używały tego pocisku. Konfiguracja trzecia, dzięki wyposażeniu w nowy, znacznie mniejszy pocisk, umożliwia umieszczenie na wyrzutni nawet do 16 pocisków. O ile jednak wcześniejsze wersje systemu umożliwiały załadowanie wyrzutni jednocześnie pociskami *PAC-1* i *PAC-2*, a nawet wcześniejszych wersji, o tyle wyrzutnie najnowszego systemu *PAC-3*, uniemożliwiają załadowanie ich pociskami w różnych wersjach. „Słabość” ta nie ma jednak w praktyce większego znaczenia, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt stopniowego wycofywania pocisków starszych niż *PAC-3* wersji z jednostek bojowych (program *Pure Fleet*). System ma za zadanie ochronę wojsk operacyjnych przed raketami krótkiego i średniego zasięgu oraz zestrzeliwanie ich w końcowej fazie lotu. System ma również chronić przed raketami, których nie udało się zniszczyć w początkowej lub środkowej fazie lotu. Do końca 2008 r. mają zostać rozlokowane 534 rakiety przechwytyjące typu *PAC-3*. System *Patriot* jest wykorzystywany przez obronę między innymi w Niemczech, Holandii, Japonii, Izraelu, na Tajwanie, a ostatnio nawet w Katarze. szerzej w: *Lockheed Martin Patriot PAC-3*, (URL): <http://www.designation-systems.net/dusrm/app4/pac-3.html>, z 11 I 2008; *Patriot PAC-3 Missile System* (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/dote97/97patriot.html>, z 11 I 2008.

kontynentalnych (strategiczných) rakiet balistycznych w ich początkowej i środkowej fazie lotu⁴⁴.

Architektura systemu *MD* oparta jest na zintegrowanym Systemie Dowodzenia, Zarządzania Polem Walki, Łączności i Wywiadu (*Command, Control, Communication, Computers and Intelligence, C4I*)⁴⁵, który łączy w jedną całość poszczególne jego elementy. System Dowodzenia, Łączności i Zarządzania Polem Walki (*Command, Control, Battle Management and Communications, BM/C3*)⁴⁶.

Należy, zaznaczyć, iż z perspektywy funkcjonalnej system *MD* składa się w zasadzie z trzech podsystemów: wykrywania, wczesnego ostrzegania i śledzenia; rażenia (przechwytywania); dowodzenia, kierowania i łączności.

Celem pierwszego systemu jest wykrywanie wrogich rakiet balistycznych, śledzenie trajektorii ich lotu oraz udział w naprowadzaniu pocisków przechwytyjących. Podsystem rażenia (przechwytywania) ma za zadanie zniszczenie wrogiej rakiety, stąd składa się z dwojakiego rodzaju uzupełniających się środków: niszczenia kinetycznego (pociski przechwytyjące typu *hit-to-kill*) oraz niszczenia energią przesyłaną (laserem). Działanie wszystkich elementów wykonawczych koordynowane jest przez system *BM/C3*. Jego głównym celem jest zapewnienie szybkiego oraz bezbłędного procesu decyzyjnego⁴⁷.

FEDERACJA ROSYJSKA I CHIŃSKA REPUBLIKA LUDOWA

Po demontażu układu Warszawskiego i upadku ZSRR formalnie zakończył się okres w historiografii określany mianem zimnej wojny. W pierwszej połowie lat 90.

⁴⁴ *Global Ballistic Missile Defense A Layered Integrated Defense*, (URL): <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/bmdsbook.pdf,z11> I 2008; *National Missile Defense*, (URL): <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/> z 12 I 2008.

⁴⁵ Szerzej w: *Integration for Command, Control, Communications, Computers and Intelligence (IC4I)*, (URL): <http://www.fas.org/irp/program/core/ic4i.htm>, z 11 I 2008; *C4I Systems (Command Control Communication Computer Intelligence)*, (URL): http://www.eads.com/1024/en/eads/world_of_eads/products/c4i/c4i.html, z 11 I 2008.

⁴⁶ System dowodzenia i zarządzania polem walki (*Battle Management, Command and Control, BM/C2*) ma zapewnić automatyczne śledzenie celu oraz ocenę możliwości jego zniszczenia, a także ma przejmować wszystkie niezbędne informacje dotyczące planowania, oceny, koordynowania, monitorowania i kontrolowania całokształtu pracy systemu *MD*. Jego głównym zadaniem będzie przetwarzanie i przekazywanie informacji uzyskanych ze stacji satelitarnych (*SBIRS-low* i *SBIRS-high*) oraz naziemnych stacji radarowych (*XBR* i *UEWR*), śledzących tor lotu rakiety/głowicy. Ma on też pełnić funkcję centralnego ośrodka odpowiedzialnego za gotowość, działanie i kontrolę nad całym systemem *MD*. System ten integruje funkcjonowanie czterech amerykańskich ośrodków dowodzenia takich, jak Dowództwo Strategiczne (*US Strategic Command*, Nebraska), Dowództwo Pacyfiku (*US Pacific Command*, Hawaje), Dowództwo Północne (*US Northern Command*, Vandenberg) oraz Narodowe Centrum Dowodzenia Wojskowego (*National Military Command Centem*, Pentagon), szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 25; *A Historic Beginning...*, s. 17.

⁴⁷ S. Koziej, *Tarcza nad Polską...*, s.14 i n.

XX w. nie przypuszczano, jak szybko mogą powrócić „demony” ładu jałtańskiego, który przez ponad pięćdziesiąt lat terroryzował środowisko międzynarodowe. W drugiej połowie lat 90. XX w. supremacja USA na arenie światowej była bezsporna. Wydawało się, iż taki stan przetrwa przez dziesięciolecia, jednak niespodziewane wypadki, które miały miejsce w XXI w. przyniosły nowe szanse dla potencjalnych i rzeczywistych rywali USA.

Zarówno Federacja Rosyjska (FR) powstała na gruzach ZSRR (z jej całymi niedoborami: fasadowością systemu demokratycznego, zrujnowaną gospodarką i kryzysami wewnętrznymi w obszarze WNP oraz zapaścią socjalną) i ChRL (borykające się z kryzysem demograficznym, skażeniem środowiska, deficytem demokracji oraz niedoborem kapitału) rozpoczęły współpracę w celu zniwelowania przewagi Amerykanów i zabezpieczenia tradycyjnych stref wpływów przed ekspansją amerykańskiego kapitału oraz zabezpieczenia surowców energetycznych dla utrzymania stabilnego rozwoju. Pomimo różnic ideologicznych pochodzących z okresu zimnej wojny oba stygmatyzowane w latach 90. XX w. mocarstwa rozpoczęły strategiczną rozgrywkę z USA mającą na celu skrócenie okresu drugiego cyklu amerykańskiego.

Należy przy tym podkreślić, iż zarówno ChRL i FR są zaangażowane nieoficjalnie w uzbrajanie armii irańskiej i budowę w tym państwie instalacji jądrowych. Można takie kroki postrzegać jako najtańszą formę demontażu za pomocą teherańskiego reżimu kontrolowanego przez Amerykanów Bliskiego Wschodu. Wskutek współpracy z jednym z tzw. państw zbójcekich (jak USA określają Iran) zarówno władze ChRL, jak i FR nie obawiają się ataku rakietowego na swoje terytorium, kontrolując arsenał irański. Znacznie mniej przewidywalny, ale również mniej groźnym przeciwnikiem dla USA jest Korea Północna, której znacznie jako czynnika destabilizującego systematyczne spada.

Administracja USA biorąca pod uwagę konsekwencje długofalowe tworzącego się quasi-bloku (FR – ChRL) ogłosiły plany budowy systemu *MD* o nowym globalnym wymiarze, który tylko z nazwy przypominał program zaproponowany przez administrację R. Reagana.

Należy przy tym zaznaczyć, iż FR od początku lat 90. XX w. postrzegała amerykański program *MD* jako narzędzie supremacji USA w systemie międzynarodowym, pomimo iż władze rosyjskie odpowiedziały pozytywnie we wrześniu 1991 r. na propozycje George’a Busha (seniora) dotyczące wspólnej budowy systemu Globalnej Ochrony przed Ograniczonymi Atakami (*GPALS*)⁴⁸.

Zmiana stanowiska władz RF nastąpiła w 1993 r. po objęciu urzędu prezydenckiego przez B. Clintona, kiedy to *MD* zaczęto postrzegać jako Obronę Przeciwrakietową Teatru Działań (*TMD*). Temat tarczy został odsunięty od głównego nurtu dyploma-

⁴⁸ *GPALS* miał stać się nową globalną jakością systemu przeciwrakietowego, którego koordynatorem miałby zostać USA, system miał być w stanie zestrzelić ok. 200 rakiet balistycznych z głowicami wystrzelonych jednocześnie. *GPALS* miał się składać z trzech synchronizowanych elementów i osiągnąć stadium operacyjności ok. 2000 r., szerzej w: *Limited Ballistic Missile Strikes CPALS Comes Up with an Answer NATO* (URL: <http://www.nato.int/docu/review/1992/9203-6.htm>, z 25 12 2007.

cji, przedstawiciele administracji prezydenta Clintona opowiedzieli się za koncepcją multilateralizmu w polityce zagranicznej. W połowie lat 90. XX w. bagatelizowano zagrożenie ze strony tzw. państw zbójceckich, tj. Iranu, Korei Północnej, czy też Iraku. W 1998 r. przełom w polityce amerykańskiej przyniósł raport tzw. Komisji Rumsfelda oraz przyjęcie przez Kongres w 1999 r. ustawy dotyczącej budowy Narodowej Obrony Przeciwrakietowej (*NMD*). W 1999 r. doszło dodatkowo do pogorszenia stosunków USA – FR w wyniku amerykańskiej interwencji w Kosowie⁴⁹. Reakcją władz rosyjskich było bezpardonowe ostrzeżenie, iż *NMD* zniszczy stosunki między państwami, doprowadzi do wyścigu zbrojeń, a także zbliżenia na linii Moskwa–Pekin, poprzez w pierwszej kolejności sprzedaż broni i technologii wojskowej⁵⁰.

W 2000 r. po wygraniu wyborów przez W. Putina, kurs władz rosyjskich uległ dalszemu zaostrzeniu. W. Putin wybrał aktywną politykę zmierzającą do zablokowania amerykańskiego programu *MD*, przedstawiając między innymi serię własnych inicjatyw w tym zakresie⁵¹. Dojście do władzy prezydenta G. W. Busha spowodowało dalsze pogorszenie stosunków na linii USA–FR.

G. W. Bush opowiedział się za globalną rozbudową tarczy oraz uczynił z niej fundament swojej polityki bezpieczeństwa, szczególnie po serii zamachów z 11 września 2001 r. W tej sytuacji FR uznała faktyczną przewagę USA i rezygnację z reżimu *ABM*, w zamian za podpisanie (24 maja 2002 r.) dwustronnego Układu o Redukcji Potencjałów Ofensywnych (*Strategic Offensive Reductions Treaty, SORT*), co było majstersztykiem dyplomacji rosyjskiej⁵².

⁴⁹ Symbolami amerykańskiego unilateralizmu stały się m.in.: interwencja w Kosowie w 1999 r. (podjęta bez mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ); odrzucenie przez Kongres w 1999 r. ratyfikacji Układu o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową (tzw. Układ *CTBT*); wycofanie w 2002 r. przez prezydenta USA podpisu (złożonego w 1999 r. przez prezydenta B. Clintona) pod statutem Międzynarodowego Trybunału Karnego, agresja zbrojna w 2003 r. na Irak, szerzej w: *U.S.-Russia Relationship, Kosovo, and Missile Defense*, (URL): <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/85125.htm>, z 25 XII 2007; M. Kaczmarek, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 42-47; M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 14 i n.

⁵⁰ A. C. Kuchins, *Explaining Mr. Putin: Russia's New Nuclear Diplomacy*, *Arms Control Today*, October 2002, <http://www.armscontrol.org>, *Rocznik Strategiczny 2000/2001*, Warszawa 2001, s. 114 i n., M. Kaczmarek, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 48-50.

⁵¹ W czerwcu 2000 r. W. Putin zaproponował budowę rosyjsko-amerykańskiego systemu *TMD* w Azji, który miał być rozlokowany na terytorium Rosji. Następnie minister obrony FR, S. Iwanow, zaoferował wspólną obronę przeciwrakietową Europie (*Euro-Pro*), opartą na zmodyfikowanych rosyjskich zestawach rakietowych typu *S-300W122*, *S-300PMU* i *Tor MI* (chronią one przed rakietami krótkiego i średniego zasięgu) oraz gotową do natychmiastowego rozmieszczenia w zagrożone regiony. Oba plany rozmięły się z oczekiwaniami USA. W. Putinowi nie uzyskał poparcia europejskich sojuszników USA w *NATO*, szerzej w: A. Goławski, *Spółka do parasola*, „Polska Zbrojna” nr 10, 2001, s. 33-34; M. Kaczmarek, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 52 i n.

⁵² Układ ten pozwala na powrót do parytetu atomowego w momencie, kiedy *MD* uzyska pełen stopień operacyjny, czyli możliwość przechwycenia jednocześnie 20-30 głowic, Rosja zastrzegła w nim sobie prawo do rozbudowy arsenału atomowego do 1700 głowic, szerzej w: A. F. Woolf, *Nuclear Arms Control: The Strategic Offensive Reductions Treaty – CRS Report for Congress*, (URL): <http://www.fas.org/sgp/>

Po umocnieniu się w FR systemu określanego mianem tzw. putinizmu stanowisko W. Putina uległo dalszemu usztywnieniu. System *MD* postrzegany jest przez władze na Kremlu jako element kluczowy absolutnej przewagi militarnej (utrzymując zdolność odstraszania, USA będą dysponować obroną strategiczną, co zwiokrotni ich potencjał jądrowy), ponieważ modernizacja starzejącego się rosyjskiego arsenału atomowego przebiega powoli, a FR nie posiada innego poza moskiewskim systemem *MD*, którego walory i możliwości nie dorównują technologii i potencjałowi amerykańskiemu.

Administracja W. Putina jest zdecydowanie przeciwna budowie amerykańskiego systemu *MD*, zwłaszcza dyslokacji jego elementów w pobliżu swoich granic (Czechy, Polska). Przedstawiciele władz FR uważają, iż system *MD* narusza globalną strategiczną równowagę w środkach przenoszenia broni jądrowej i architekturę kontroli zbrojeń oraz wymusza podwyższanie rosyjskiego potencjału raketowo-nuklearnego⁵³. Według administracji rosyjskiej, projekt tarczy przyczyni się do rozpętania nowego wyścigu zbrojeń, który jest oczywistą konsekwencją amerykańskich dążeń do hegemoni światowej. Władze rosyjskie obawiają się również, iż do zainicjowanego przez Amerykanów wyścigu zbrojeń przystąpi także ChRL, która będzie rozwijać arsenał atomowy zagrażający Rosji. Według establishmentu kremlowskiego pierwszym etapem „nowego” wyścigu zbrojeń może być rozwój floty okrętów podwodnych uzbrojo-

crs/nuke/RL31448.pdf, z 28 XII 2007; B. Blair, *The Impact Of National Missile Defense On Russia and Nuclear Security*, „Defense Monitor” nr 8, 2000, (URL): www.cdi.org/dm/2000/issue8/nmdrussia.html, z 28 XII 2007.

⁵³ FR posiada obecnie ok. 700 rakiet międzykontynentalnych (3 tys. głowic nuklearnych) oraz łodzie podwodne, na pokładzie których znajduje się ok. 200 rakiet balistycznych z ok. 900 głowicami nuklearnymi. FR prowadzi intensywne prace nad modernizacją swojego potencjału raketowego i w tym celu stworzono zestaw mobilny wersji rakiety typu *SS-27 Topol-M*, która posiada możliwość penetracji amerykańskiego systemu *MD* dzięki systemowi *MARV* oraz rakiety balistycznej typu *Bulawa*, wyrzeliwanej z okrętu podwodnego. Celem rozwoju rakiet balistycznych z systemem *MARV* Rosja wycofała się z układu *START II*, który zakazywał konstrukcji tego typu środków uderzeniowych. Rakiety *Topol-M* mają być rozmieszczone w obwodzie saratowskim, iwanowskim, twerskim, kałuskim. Rosja unowocześnia również system strategicznej ochrony antyrakietowej wokół Moskwy (jedyne taki system w Europie), testuje i wdraża system obrony przeciwrakietowej teatru operacji, w tym uznawany za jeden z najlepszych na świecie system *Iskander*, posiadający zaawansowane wyrzutnie rakiet bazowania lądowego i morskiego. Odpowiedz amerykańska na kroki FR była natychmiastowa, ponieważ najprawdopodobniej w polskich silosach (stworzonych dla *GBI*) w 2014 r. zostaną zainstalowane zupełnie nowe antyrakiety o roboczej nazwie *KEI-GBMDI (Kinetic Energy Interceptor – Ground-Based Midcourse Defense Booster)*, które są dużo mniejsze i posiadają o wiele większe przyspieszenie od *GBI*. Pierwotnie miały one być odpalane z wyrzutni mobilnych, ale z tego zrezygnowano w zamian za bazowanie w silosach. I tak w jednym silosie po *GBI* można umieścić trzy antyrakiety *KEI-GMDBI*. Pierwotnie jednogłowicowy *KEI* ma być zastąpiony modulem wielogłowicowym *MKV (Multiple Kill Vehicle)* optymalizowanym do niszczenia rakiet *MIRV* (skrót ten oznacza rakiety mogące zmieniać cele podczas) lub rakiet z wieloma zaawansowanymi celami pozornymi. Tak więc w 10 polskich silosach USA mogą praktycznie rozmieścić 150-300 antyrakiet nowej generacji, szerzej w: N. C. Evans, *Missile Defense: Winning minds, not hearts*, „The Bulletin of Atomic Scientists” t. 60, nr 5, wrzesień/październik 2004, s. 52; J. Bułajewski, *Ta tarcza jest wymierzona w Rosję*, „Dziennik Polska Europa Świat”, 6 IX 2006; *Kinetic Energy Interceptor may replace GBI*, „Air Force Times” 6 III 2007; *RT-2UTTH – Topol-M SS-27*, (URL): <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/rt-2pmu.htm>, z 2 I 2008.

nych w głowice jądrowe oraz zwiększenie liczby bombowców strategicznych⁵⁴. Należy zaznaczyć, iż sprzeciwiając się supremacji USA, FR rozwija nie tylko współpracę wojskową z Chinami, ale również z innymi podmiotami⁵⁵.

Administracja rosyjska formułując „głośny” sprzeciw dla przewidywanej dyslokacji komponentów *MD* w byłych państwach satelickich w Europie Środkowo-Wschodniej, zwraca uwagę w pierwszej kolejności na: stosunkową prostotę przystosowania wyrzutni antyrakietowych, przeznaczonych do zestrzeliwania rakiet balistycznych *MD* na wyrzutnie rakiet zdolnych razić z dużą szybkością cele w europejskiej części Rosji; brak możliwości kontroli takich instalacji przez przedstawicieli Kremla; możliwość wykorzystania Europy jako teatru działań wojennych w ewentualnym konflikcie USA z innym podmiotem; zwiększenie zagrożenia atakami terrorystycznymi na kontynencie europejskim, w tym europejskiej części FR; możliwość wywołania przez tarczę katastrof ekologicznych na europejskim obszarze Rosji (zwłaszcza w Obwodzie Kaliningradzkim) w wyniku niewłaściwego lub zbyt późnego przechwycenia przez antyrakietę wystrzeloną z bazy w Europie Środkowej lub Wschodniej głowicy uzbrojonej w broń masowego rażenia⁵⁶.

⁵⁴ Pierwszy zastępca szefa Komisji wojskowo-przemysłowej, minister W. Putin, oświadczył, iż wydatki obronne FR będą rosnąć w tempie kilkunastu procent rocznie. Armia rosyjska w kwietniu 2007 r. zwodowała najnowocześniejszy okręt nowej generacji klasy *Project 955 Borey* (szacowana cena bez rakiet ok. 1 mld USD), a w lipcu przeprowadziła udane próby z raketami *Bulawa* na okrętach podwodnych (cena zestawu *SLBM Bulawa* – 6 głowic *MIRV* po 100 kT) wynosi 30 mln USD). FR corocznego podwyższania nakładów finansowana obronę i reformy wojskowe (średnio o 20-30% rocznie), władze rosyjskie przez najbliższe 8 lat mają wydać na zbrojenia 189 mld USD. W 2009 r. ok. 980 mld rubli, a w 2010 r. sięgnąć 1,093 bln rubli (ok. 45 mld USD, z uwzględnieniem lokalnej siły nabywczej, odpowiednio więcej). W pierwszym półroczu 2007 r. wartość produkcji rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego wzrosła o 15,6% w stosunku do roku poprzedniego. Produkcja uzbrojenia wzrosła o 23,1%, w tym systemów radioelektronicznych o 34,7%, a wyrobów lotniczych o 39,1%. Jednak realna produkcja wojskowa jest w Rosji ciągle niewielka: rocznie najwyżej 100 czołgów i 18 samolotów. Wicepremier Iwanow wyjaśnił, że nie potrzeba rocznie 30 *Topoli-M. RWSN* wystarczy, co roku 6-7 nowych rakiet. Nie ma sensu rozważanie, ile razy można zniszczyć przeciwnika, 30 czy 25 razy, szerzej w: *Nonproliferation Experts Identify 10 Most Significant Proliferation-related Events and Trends of 2007*, (URL): http://cns.miis.edu/cns/media/pr080108_cns_top10.pdf, z 26 12 2007; *A Roskie zwiększają wydatki na zbrojenia...*, (URL): <http://forum.fronda.pl/?akcja=pokaz&id=1383306>, z 2 I 2008; *Borey submarine launch postponed until 2007*, (URL): http://russianforces.org/blog/2005/11/borey_submarine_launch_postpon.shtml, z 2 I 2008; 3M14 *Bulawa* (Mace) SS-N-30, (URL): <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/3m14.htm>, z 2 I 2008.

⁵⁵ Władze na Kremlu dążą do zapewnienia przeciwwagi dla obecności wojskowej USA w Azji Środkowej, która pojawiła się po 11 września 2001 r. Służą temu m.in. ćwiczenia wojskowe, prowadzone przez Rosję formalnie mające charakter antyterrorystyczny, w których bierze udział blisko 12 tys. żołnierzy i bombowce strategiczne (np. rosyjsko-chińskie ćwiczenia „Misja Pokoju 2005” w sierpniu 2005 r.) lub atomowe okręty podwodne (np. rosyjsko-indyjskie ćwiczenia „INDRA 2005” w październiku 2005 r.). Wydaje się, że Rosja organizując takie manewry z udziałem ChRL i Indii dąży do zademonstrowania siły i determinacji w obronie własnych interesów w Azji. Wspieranie z kolei przez Rosję atomowych aspiracji Iranu (wbrew USA) może doprowadzić do tego, że w swoim bezpośrednim sąsiedztwie będzie miała ona muzułmański kraj uzbrojony w broń atomową.

⁵⁶ J. Bałujewski, *Obrona przeciwrakietowa USA: co dalej*, „Kurier Wojskowo-Przemysłowy” nr 28, 2006.

Biorąc pod uwagę bezsilność władz na Kremlu wobec procesu instalacji i budowy przez administrację USA systemu MD W. Putin wybrał taktykę z jednej strony stawiania warunków na forum międzynarodowym⁵⁷ i grożenia krokami odwetowymi mającymi zastraszyć sojusznicze państwa USA, na których terytorium planuje się rozmieszczenie komponentów MD⁵⁸, a z drugiej znając realia materialne i możliwości FR administracja rosyjska stara się wynegocjować „cokolwiek” w zamian za symboliczne ustępstwa wobec planów Amerykanów, co ma podkreślać rolę FR jako powracającego supermocarstwa⁵⁹. Można przypuszczać, iż władze na Kremlu powoli padają ofiarą własnej propagandy, która ma antyamerykański wydźwięk i daje Rosjanom wątpliwe poczucie odbudowy imperium oraz pozycji międzynarodowej⁶⁰.

⁵⁷ Władze na Kremlu „postawiły” USA określone warunki w zakresie współpracy w projekcie obronie przeciwrakietowej: MD nie może zagrażać żywotnym interesom Rosji; możliwa jest współpraca w zakresie obrony przed pojedynczym atakiem rakietowym lub przypadkowym atakiem (bez autoryzacji) ze strony „państw zbójceckich” lub terrorystów; współpraca ma odbywać się na zasadach partnerskich; współpraca nie może prowadzić do „kradzieży” przez USA rosyjskiej technologii rakietowej oraz własności intelektualnej; utrzymany zostanie status zdemilitaryzowany przestrzeni kosmicznej, a system MD nie zostanie na nią rozciągnięty; zawarte zostanie nowe porozumienie o współpracy w ramach systemu MD, które zastąpi układ ABM, szerzej w: N. C. Evans, *Missile Defense: Winning minds, not hearts...*, s. 51.

⁵⁸ Administracja FR grozi przeniesieniem swoich silosów z wyrzutniami ICBM za Ural i na Syberię. Moskwa nie pozostanie bierna wobec antyrakiet w Polsce, Polska Agencja Prasowa, 13 IX 2006 r.

⁵⁹ Należy podkreślić, iż pomimo udanych prób z nowym uzbrojeniem, latach 2005-2007 można zaobserwować stopniową redukcję obecności wojskowej Federacji Rosyjskiej za granicą. W 2005 r. rosyjscy pogranicznicy zostali wycofani z Tadżykistanu oraz podpisano porozumienie o wycofaniu wojsk rosyjskich z Gruzji, którego administracja rosyjska nie dotrzymała. Armia rosyjska ma problemy z militarnym wykorzystywaniem kosmodromu Bajkonur w Kazachstanie i utrzymaniem w gotowości operacyjnej rosyjskich stacji radarowych w Azerbejdżanie i na Ukrainie. Rosja zrezygnowała z utrzymywania obiektów na Kubie (Lourdes) i w Wietnamie (Cam Ranh) oraz ograniczyła także swój udział w międzynarodowych misjach pokojowych (wycofano kontyngenty z b. Jugosławii i Sierra Leone). W kręgach politycznych dyskursie nad zasadnością obecności rosyjskiej Floty Czarnomorskiej na Krymie.

⁶⁰ Po zamachu terrorystycznym w Bieslanie w 2004 r. w podobnym tonie formułowane deklaracje można było usłyszeć z ust rosyjskich notabli, wtedy to, chcąc zachować ostatnie namiastki mocarstwowości przedstawiciele administracji putinowskiej informowali, iż podjęli prace nad nową strategią bezpieczeństwa. Przedstawionym novum był fakt, iż, doktryna ta nie będzie wykluczała możliwości przeprowadzania antyterrorystycznych uderzeń prewencyjnych poza granicami FR. Ponadto uznano, że istotnym zagrożeniem bezpieczeństwa Rosji będzie ingerowanie w wewnętrzne sprawy Rosji (w tym przez organizacje pozarządowe) oraz możliwość siłowych przewrotów w innych państwach przestrzeni postradzieckiej. W latach 2006-2007 w rosyjskich mediach pojawiły się doniesienia, że w Rosji powstaje również nowa doktryna wojskowa FR (oficjalnie ministerstwo obrony FR zaprzeczyło temu). Za pomocą przecieków kontrolowanych informowano, iż w doktrynie tej miał zostać przyjęty zapis sankcjonujący prawo Rosji „do obrony interesów swoich obywateli za granicą, jeśli ich życiu będzie grozić niebezpieczeństwo”. Inny zapis miał mówić o możliwości użycia rosyjskich sił zbrojnych za granicą, w konfliktach przygranicznych, jeżeli są naruszane normy prawa międzynarodowego, podpadające pod definicję agresji w odniesieniu do obywateli rosyjskich. Wśród największych zagrożeń dla bezpieczeństwa FR, nowy dokument miałby wymieniać USA, NATO i międzynarodowy terrorizm (w tej kolejności). Głównym zagrożeniem miałoby być także mieszanie się innych państw w wewnętrzne sprawy Rosji – bezpośrednio lub poprzez wspieranie rozmaitych struktur. Wśród zagrożeń ma być wymieniona także możliwość siłowych wystąpień przeciwko

Najprawdopodobniej „ceną”, jaką W. Putin i jego administracja chciałyby uzyskać od USA za ustępstwa FR wobec planów budowy MD są: udostępnienie Rosji wiedzy technologicznej, dotyczącej wybranych dziedzin MD lub innych obszarów amerykańskich zbrojeń; zwiększenie funduszy USA na pomoc w demontażu rosyjskiej broni nuklearnej i chemicznej; pomoc USA w modernizacji rosyjskich systemów wczesnego ostrzegania (budowa takiej stacji koło Irkucka, modernizacja obiektu w Azerbejdżanie) lub wspólne realizowanie pewnych projektów zwłaszcza w zakresie Obrony Przeciwrakietowej Teatru Działań (TMD) w ramach np. NATO; zgodę USA na wycofanie się przez Moskwę z układu INF oraz dyslokację rakiet krótkiego i średniego zasięgu wzdłuż europejskich granic Rosji czy na Kaukazie; możliwość dokonywania przez Rosję inspekcji kluczowych elementów systemu MD, zwłaszcza ewentualnych baz z wyrzutniami rakiet przechwytyjących, rozlokowanych w Europie Środkowej i Wschodniej; rozszerzenie kanałów wymiany informacji między USA a FR o zagrożeniach rakietowych⁶¹.

Strategia wybrana przez administrację W. Putina ma w sobie duży pierwiastek „niepewności” ponieważ, jak dotąd przypuszczalne cele i założenia władz FR nie zostały osiągnięte, a wizja operacyjnej gotowości programu MD zbliża się nieuchronnie (datą graniczną ma być 2015 r.). Jak można przypuszczać, jedynym „wymiernym” rezultatem działań przedstawicieli administracji FR jest wstrzymanie przez Kongres USA środków finansowych (przeznaczonych na kontynuację Amerykańsko-Rosyjskiego Programu Satelitarnego Monitorowania – *The Russian-American Monitoring Satellite Program, RAMOS*)⁶². Dodatkowym ciosem dla władz na Kremlu może być cena postawy konfrontacyjnej wobec programu MD, która przejawia się w rezygnacji z przeznaczania dywidendy pochodzącej z rosnących światowych cen ropy i gazu na pozostałe wydatki, związane z modernizacją państwa, inwestycjami itp. (zwłaszcza w sektorze energetycznym)⁶³. W tej sytuacji W. Putin i jego ekipa (lobby wojskowo-przemysłowe

„konstytucyjnemu porządkowi państwa” w państwach postdzieckich, których rezultatem może być niestabilność na granicach. Warto także zauważyć, że w nowej ustawie O przeciwdziałaniu terroryzmowi, przyjętej w marcu 2006 r., przewiduje się m.in. użycie sił zbrojnych w operacjach antyterrorystycznych, w tym w operacjach prowadzonych poza granicami FR. Całość tych działań miała uświadomić światu i narodowi rosyjskiemu, iż władza na Kremlu może podobnie jak Amerykanie prowadzić zakrojoną na szeroką skalę własną „wojnę z terroryzmem” nie pytając nikogo o zdanie.

⁶¹ M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 45.

⁶² Ten amerykańsko-rosyjski program rozpoczęto w 1992 r. i miał on na celu współpracę przy rozwijaniu satelitarnych technologii wczesnego ostrzegania i identyfikacji startów rakiet balistycznych, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...*, s. 33; *U.S. Congress backs missile defense cooperation with Russia*, (URL): <http://www.globalsecurity.org/space/library/news/2006/space-060512-rianovosti02.htm>, z 26 XII 2007.

⁶³ Według oficjalnych danych rosyjskich, udział surowców energetycznych (ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel itp.) w strukturze rosyjskiego eksportu stanowi ok. 55%. W sumie przemysł paliwowo-energetyczny wytwarza ok. 28% PKB i przynosi ok. 54% dochodów do budżetu federalnego, szerzej w: R. L. Larsson, *Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier*, Stockholm, March 2006.

oraz zaplecze związane z dawnym KGB) może obawiać się nie tylko powtórki scenariusza Gwiezdných Wojen R. Reagana⁶⁴, ale również, przyszłej konfrontacji ze strony potęgi gospodarczej i militarnej ChRL, która obecnie jest przez dyplomację FR pozytkiwania (w ramach strategii przyłączenia się taktycznego do silniejszego partnera dopółki jest to korzystne) jako sojusznik w przeciwdziałaniu amerykańskiej supremacji.

Ze względu na potencjał ludzki, szybki proces industrializacji oraz miejsce ChRL w gospodarce światowej władze w Pekinie zaczęły przygotowywać się do przejęcia w perspektywie długoterminowej roli światowego lidera.

Administracja amerykańska obserwując wzrost potencjału ekonomicznego i militarnego ChRL zaczęła postrzegać Chiny jako potencjalnego rywala w środowisku międzynarodowym oraz jak mocarstwo mogące zagrozić bezpieczeństwu narodowemu. Aby wyjść na przeciw wyzwaniu establishment amerykański podjął wysiłki mające na celu wzmocnienie więzi wojskowych z partnerami w regionie Azji i Pacyfiku oraz zabezpieczenie za pomocą sił zbrojnych amerykańskich interesów w Cieśninie Tajwańskiej.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania i specyfikę geostrategicznej pozycji tzw. państwa środka można zauważyć, iż w pierwszej dekadzie XXI w. władze chińskie postrzegały program globalnego MD realizowany przez USA jako element podtrzymywania supremacji amerykańskiej. Szczególnie widoczne stało się to po zdobyciu prezydentury przez G. W. Busha⁶⁵. Władze ChRL podobnie jak Rosja, postrzegają MD jako system wymierzony bezpośrednio w ich bezpieczeństwo narodowe, ponieważ według interpretacji przedstawicieli chińskich kręgów wojskowych system ten ma uniemożliwić Pekinowi zadanie ciosu odwetowego w przypadku amerykańskiej agresji nuklearnej na ich terytorium⁶⁶. Rząd ChRL obawia się, iż obniżenie zdolności

⁶⁴ Po zapowiedziach stworzenia nowej doktryny wojskowej przez Rosję decyzja o modernizacji strategicznego potencjału rakietowego i przeciwrakietowego została przesądzona, szerzej w: *Rekindling the Cold War?*, (URL): <http://www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?ID=18021>, z 25 XII 2007.

⁶⁵ W okresie zimnej wojny Władze ChRL postrzegały projekt MD jako próbę neutralizacji chińskiego arsenału atomowego, a tym samym podważenie pozycji Chin w środowisku międzynarodowym. Po śmierci Mao Zedonga i dojściu do władzy Deng Xiaopinga rozpoczął się w ChRL proces „ureczywistnienia socjalistycznej modernizacji”. Zmiana wewnętrznej polityki przywódców ChRL wpłynęła również na reorientację polityki zagranicznej. W 1978 r. USA zerwały stosunki dyplomatyczne z Tajwanem, a 1 stycznia 1979 r. nawiązały oficjalne stosunki dyplomatyczne z ChRL, w kontekście wspólnych gestów „dobrej woli” koncepcja SDI forsowana przez administrację R. Reagana nie wywołała zdecydowanych reakcji ze strony władz ChRL, szerzej w: *Historia polityczna świata XX wieku 1945-2000*, pod red. M. Bankowicza, Kraków 2004, s. 533 i n.

⁶⁶ Potencjał atomowy ChRL składa się z: ok. 200 głowic nuklearnych, czyli tyle ile w przybliżeniu posiada państwo Izrael. Biorąc pod uwagę środki ich przenoszenia arsenał nie wydaje się znaczący: 24 międzykontynentalne rakiety balistyczne typu *Dong Feng-5* oraz 20 rakiet *Dong Feng-4*, jeden okręt atomowy (wyposażony w 12 rakiet balistycznych średniego zasięgu). Należy zaznaczyć, iż ChRL nie posiada strategicznego lotnictwa uderzeniowego. Z tego względu obawy ChRL można uznać za uzasadnione, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...*, s. 34; D. M. Finkelstein, *National Missile Defense and China's Security Perceptions*, The Henry L. Stimson Center, Washington D.C., 2003, s. 40 i n., (URL): <http://www.stimson.org/pubs.cfm?ID=73>, z 26 XII 2007.

odpowiedniego uderzenia odwetowego w razie konfliktu na dużą skalę może mieć realny wpływ na stosunki z Japonią⁶⁷, Koreą Południową i Koreą Północną, Indiami⁶⁸ oraz napięte relacje z Tajwanem (według prominentów ChRL zbuntowaną prowincją, której przyłączenie do macierzy jest tylko kwestią czasu)⁶⁹.

Należy zaznaczyć, iż największym wyzwaniem dla przywódców ChRL pod względem technologicznym i prestiżowym, na które Chiny nie mają żadnej konkretnej odpowiedzi jest militaryzacja kosmosu. W tym wypadku, władze ChRL mogą jedynie korzystać z wybiegów dyplomatycznych i starać się forsować projekt tzw. Układu PAROS⁷⁰.

Kolejnym dylematem, który zarysował się przed rządem ChRL jest zwiększenie nakładów na zbrojenia, aby móc dysponować w nieodległej przyszłości arsenałem jądrowym, którego w razie uderzenia odwetowego nie będzie mógł powstrzymać system MD. Władze ChRL największą nadzieję pokładają w nowej generacji międzykontynentalnych rakiet balistycznych⁷¹, które mają się stać trzonem „nuklearnej triady”⁷². Należy zwrócić uwagę na fakt, iż przywódcy ChRL z roku na rok podwyż-

⁶⁷ ChRL negatywnie odnosi się również do umieszczenia elementów MD na terytorium Japonii, które obejmują lądowe wyrzutnie systemu *Patriot*, radar *XBR* bazowania morskiego oraz okręty wyposażone w system *Aegis* (pierwsze pozytywne testy tych ostatnich miały miejsce 18 grudnia 2007 r.), szerzej w: E. S. Medeiros, *Ballistic Missile Defense and Northeast Asian Security: Views from Washington, Beijing, and Tokyo*, The Stanley Foundation and the Monterey Institute of International Studies, Monterey, April 2001, str. 21, (URL): www.cns.miis.edu, z 11 I 2008; *Japan Intercepts Missile in Historic Test*, (URL): <http://missilethreat.com/>, z 27 XII 2007.

⁶⁸ Potencjalna instalacja systemu TMD lub systemu bazowania morskiego AEGIS może obniżyć pozycję ChRL w rozmowach dotyczących sporów granicznych oraz umocnić wpływy Indii na subkontynencie indyjskim.

⁶⁹ Połączenie to w pierwszej dekadzie XXI w. jest nie do przyjęcia biorąc pod uwagę interes strategiczny USA w tym regionie świata. ChRL postrzegają sprzedaż Tajwanowi przez Amerykanów systemu obrony przeciw rakietom *Patriot* (TMD) za bezpośrednie godzenie w chiński interes narodowy, odpowiedzią ChRL jest instalowanie taktycznych zestawów rakietowych wymierzonych w Tajwan oraz stosowanie „dyplomacji rakietowej”, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...*, s. 4; M. Kaczmarski, *Obrona przeciwrakietowa Stanów Zjednoczonych...*, s. 60 i nast.; N. C. Evans, *Missile Defense: Winning minds...*, s. 53.

⁷⁰ Układu o zapobieganiu rozmieszczeniu broni w przestrzeni kosmicznej oraz użyciu lub groźbie użycia siły przeciwko obiektom w przestrzeni kosmicznej (*Space Security Prevention of an Arms Race in Outer Space* (PAROS)), (URL): www.spacesecurity.org/SSI2007.pdf, z 3 X 2007; N. Tannenwald, *Law Versus Power on the High Frontier: The Case for a Rule-Based Regime for Outer Space*, Brown University, April 2003, s. 5; *China Conference on Disarmament PAROS – Prevention of an Arms Race in Outer Space Working*, „Disarmament Diplomacy”, No. 43, 8 I. 2000, s. 5. i n.; J. Lewis, *Chinese Positions on a PAROS Treaty*, University of Maryland, 2002, s. 5-8.

⁷¹ Nowa generacja międzykontynentalnych rakiet balistycznych *Dong Feng-31* (DF-31) oraz (DF-31A) o zasięgu 8 tys. km i głowicę nuklearną o mocy 1 MT (megatony), które zaczęło wprowadzać do uzbrojenia od 9 czerwca 2006 r., szerzej w: DF-31, (URL): <http://www.fas.org/nuke/guide/china/icbm/df-31.htm>, z 11 XII 2007. *China Deploys New Dong Feng*, (URL): http://www.spacewar.com/reports/China_Deploys_New_Dong_Feng.html, z 11 XII 2007.

⁷² Strategia chińskiej triady polega na budowie trzech filarów obrony antyrakietowej: 1) systemów przeciwrakietowych, chroniących przed rakietami wyrzeliwanymi zwłaszcza z amerykańskich okrętów

szają w wymiarze dwucyfrowym środki przeznaczone na zbrojenia⁷³. Niepokoić może to, iż potencjał ten oparty jest w dużej mierze na technologii pochodzącej z FR, której broń raketowa stoi na wysokim poziomie, tak jak pozostałe nowoczesne środki prowadzenia walki⁷⁴.

Oprócz tych działań rząd chiński przeciwdziałając amerykańskiemu programowi MD stara się pozyskać sprzymierzeńców w Azji, którzy nie zgodzą się na ewentualne amerykańskie propozycje instalacji niektórych elementów tarczy na ich terytoriach.

EUROPEJSKI WYMIAR MD – STANOWISKA WYBRANYCH PAŃSTW UE

Wśród europejskich sojuszników USA należących do UE i do NATO stosunek do planów rozmieszczenia elementów MD na terytorium Europy i poza nią jest kwestią sporną. Argumenty padające w dyskusji skupiają się wokół kluczowych problemów, którymi są m. in.:

1) zapowiadane działania administracji FR w obliczu zainstalowania w byłych państwach satelickich (Polska, Czechy) elementów MD, m. in. buńczuczne wypowiedzi polityków i wojskowych FR o konfrontacyjnej odpowiedzi Rosji⁷⁵;

(np. systemy zakłócające amerykańskie sensory wykrywające start chińskich rakiet balistycznych oraz uniemożliwiające zidentyfikowanie rakiet podczas środkowej i końcowej fazy lotu; rakiety zaopatrzone w liczne głowice-pułapki i głowice bojowe zdolne do zmiany celu podczas lotu (MARV's); systemy broni elektromagnetycznej, antysatelitarnej oraz antylaserowe); 2) nowej generacji okrętów podwodnych klasy *Ju Lang 094*, wyposażonych w nuklearne rakiety balistyczne (powinny wejść do służby w latach 2007 – 2010); 3) samoloty uderzeniowe bazowania morskiego (na lotniskowcach), szerzej w: S. A. Hildreth, *Missile Defence...*, s. 7 i n.; M. Nartker, *China: New Report Details Chinese Missile Defense Countermeasures*, „Global Security Newswire”, September 25, 2002, (URL): <http://www.nti.org>, z 27 XI 2007.

⁷³ W samym tylko 2007 r. budżet Chińskiej armii wzrósł o 17,8%, jeżeli zostanie utrzymany wzrost nakładów na zbrojenia to budżet armii Chińskiej do 2025 r. wzrośnie o 200%-300% w stosunku do poziomu z 2006 r., szerzej w: Xu Guanyu, *What's behind increase in the military budget*, (URL): http://www.chinadaily.com.cn/china/2007-03/15/content_828342.htm, z 11 I 2008.

⁷⁴ ChRL zakupiła, bądź zamówiła w FR m. in. okręty podwodne klasy *Kilo*, samoloty *Su-33 Flanker D*, *Su-30 MKK*, *Su 30 MK2*, *SU-27 Flanker*, *H-76*, *H-78 MIDAS*, rakiety do obrony powietrznej *S-300/SA-10*, *SA-20*, szerzej w: K. Hołdak, *Raport: Stany Zjednoczone wobec wschodzących mocarstw – Chin, Indii i Japonii*, „Bezpieczeństwo Narodowe” nr 3-4, 2007, s. 212 i n.

⁷⁵ Świadczą o tym wypowiedzi wiceministra spraw zagranicznych Rosji Siergieja Kilaka: „Nie przyjmujemy argumentów USA w sprawie tarczy, Moskwa nie może przyjąć argumentów Waszyngtonu, dotyczących rozmieszczenia elementów tarczy antyrakietowej USA w Europie (...) Amerykanie nadal przekonują nas, że jest to konieczne. Ich argumenty nie są dla nas argumentami poważnymi”. Dyplomata zauważył, że w razie instalacji elementów amerykańskiego systemu obrony przeciwrakietowej w Polsce i Czechach, na terytorium Europy, w pobliżu rosyjskich granic, po raz pierwszy pojawi się komponent sił strategicznych USA. Według Rosjanina; „wyjście Stanów Zjednoczonych z traktatu ABM (o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej), nieratyfikowanie układu SALT-II (o ograniczeniu ofensywnych broni strategicznych) i niektóre inne kroki świadczą o tym, że znów, jak w czasach zimnej wojny, stabilność i przewidywalność w sferze strategicznej mogą stać pod znakiem zapytania”, szerzej w: *Sprzeciw Rosji wobec tarczy*, PAP, 19 I 2008.

2) obawa o globalną i strategiczną równowagę sił pomiędzy USA, ChRL i FR, a tym samym konieczności zwiększenia wydatków na zbrojenia i rozpoczęcie kolejnego wyścigu zbrojeń w Europie i innych częściach świata;

3) faktyczna skala zagrożenia atakiem balistycznym ze strony tzw. państw zbójcekich (Iran i Korea Północna)⁷⁶;

4) unipolarna postawa USA wobec NATO i UE w procesie budowania nowego systemu bezpieczeństwa lub jego reorganizacji⁷⁷.

Biorąc po uwagę stanowiska poszczególnych państwa można dojść do konkluzji, iż generalnie za instalacją systemu MD (pomimo sprzeciwu FR) na terytorium Europy są władze takich państw, jak: Wielka Brytania, Dania, Norwegia, Polska, Czechy, Włochy, Hiszpania, Holandia, Grecja, Turcja, Bułgaria, Rumunia, Litwa, Łotwa, Estonia, Słowacja i Słowenia⁷⁸.

⁷⁶ Należy zaznaczyć, iż generalnie europejscy sojusznicy USA nie wykluczają konfliktu z jakimś państwem pozaeuropejskim, ale uważają go za mało prawdopodobny. Wskazują za to na konieczność zwrócenia uwagi na zjawisko terroryzmu, deficytu surowców kopalnych, w głównej mierze ropy naftowej oraz ochrony środowiska (konieczności przeciwdziałania tzw. efektowi cieplarnianemu). Przypuścić można, iż sojusznicy USA są w kontekście MD zainteresowani utrzymaniem dobrych stosunków z FR i ChRL.

⁷⁷ W dyskusjach wokół problemów związanych z instalacją MD na terytorium państw UE poruszane są głównie kwestie kształtu i funkcjonowania systemu oraz pytania o rolę NATO i UE w tym procesie jako filarów zbiorowego systemu bezpieczeństwa w Europie. Analizowane są ewentualne skutki budowy tarczy i uprzywilejowanego statusu państw, które będą posiadały jej komponenty na swoim terytorium w polityce USA oraz planów budowy MD w ramach NATO (konceptcja ta odrzuca możliwość narodowego charakteru MD). Należy również dodać, decyzje dotyczące budowy siłami NATO systemu MD zostały podjęte w 2002 r. (szczyt w Pradze). Obejmują one: 1) rozmieszczenie natowskiej Wielowarstwowej Obrony przeciw Rakietom Balistycznym Teatru Działań (*Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence, ALTBMD*) do 2010 r.; 2) wdrożenie Studium Warunków Realizacji Obrony Przeciwrakietowej NATO (*NATO Missile Defense Feasibility Study, NATO MD FC*); 3) realizację Studium Systemu Interoperacyjności Systemów TMD w ramach Rady NATO – Rosja (*NRC TMD Interoperability Study*). Prace nad *NATO MD FC* zakończyły się w dniu 10.5.2006 r., szerzej w: *Missile defence NATO is pursuing projects aimed at protecting Alliance forces, territory and populations against missile threats*, (URL): http://www.nato.int/issues/missile_defence/index.html, z 12 I 2008, *NATO Briefing: Improving capabilities to meet new threats*, (URL): <http://www.nato.int/docu/briefing/capabilities/briefing-capabilities-2006-e.pdf>, z 12 I 2008; *Explaining missile defence*, (URL): <http://www.nato.int/multi/video/2007/070516-flory/v070516a.html>, z 12 I 2008, *Missile Defence*, <http://www.nato.int/docu/pr/2007/p070418e.pdf>, z 12 I 2008.

⁷⁸ Poza Europą sojusznikami w budowie MD pozostają: Izrael, jedyne państwo Bliskiego Wschodu, zaangażowane w budowę amerykańskiej MD, ponadto stacjonują tam amerykańskie *Patriot*, rozwijany jest przy pomocy USA izraelski system *TMD–Arrow*; Japonia, na terytorium której zainstalowano systemy *Patriot (PAC-2)* i głównie tam ma funkcjonować system *AEGIS*. Pierwsze udane próby zostały już przeprowadzone. Korea Południowa, gdzie USA w 1994 r. rozmieściły system *PAC-2*, który systematycznie modernizuje się do standardu *PAC-3*; Australia, która wyraża chęć zakupu amerykańskich systemów *TMD* oraz *AEGIS*; Indie zainteresowane zakupem amerykańskiego systemu *TMD*; Tajwan, który posiada amerykański system *Patriot* i pracuje nad własnym systemem, szerzej w: M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program obrony...*, s. 39; N. C. Evans, *Missile Defense...*, s. 50; M. Sieff, *Israel Next ABM Shield*, United Press International, April 24, 2006; M. Sieff, *Israel Plans New Arrow Mark 4*, United Press International, June 07, 2006; P. Pacholski, *System obrony...*, s. 40 i n.; M. Sieff, *The Allies America*

Sceptyczne i powściągliwe w manifestowaniu poparcia, czy też radykalnej dezaprobaty są: Szwecja, Belgia, Austria, Luksemburg oraz RFN (pod przewodnictwem Angeli Merkel nie ma jednoznacznej odpowiedzi dotyczącej amerykańskich planów wokół MD), a przeciwna jest „tradycyjnie” Francja, pomimo zmiany na stanowisku prezydenta i wyborze Nicolasa Sarkozy’ego.

Zasadnym będzie zanalizować stanowiska państw, na których terytoriach Amerykanie planują lub instalują już elementy systemu MD w Europie oraz kluczowego tandemu europejskiego – RFN i Francji.

Trzy wymienione jako pierwsze państwa, czyli Wielka Brytania, Dania i Norwegia współpracują z USA na rzecz MD w zakresie wczesnego ostrzegania i śledzenia. Liderem w tym gronie pozostaje Wielka Brytania, która już w latach 60. rozpoczęła współpracę z USA rozmieszczając w Bazie Królewskich Sił Powietrznych w Fylingdales stację radiolokacyjną wczesnego ostrzegania⁷⁹, a po objęciu prezydentury przez G. W. Busha jako pierwsze państwo europejskie otrzymało propozycje współpracy w tworzeniu systemu MD⁸⁰.

Pomimo ostrzeżeń formułowanych przez FR (m. in. groźba wycelowania w instalacje MD rakiet oraz wprowadzenie ograniczeń w wymianie gospodarczej) kolejnymi państwami popierającymi projekt MD są Dania i Norwegia. W pierwszym przypadku po ustaleniu warunków z autonomicznym rządem Grenlandii w 2004 r. podpisano zgodę na unowocześnienie stacji radarowej wczesnego ostrzegania w Thule na Grenlandii, a następnie inne instalacje niezbędne dla właściwego funkcjonowania MD, które oprócz walorów dotyczących bezpieczeństwa są również akceptowane ze względu na korzyści ekonomiczne (utrzymanie na ich terytorium amerykańskich baz ma znaczące znaczenie nie tylko dla budżetów lokalnych społeczności). Natomiast w Norwegii w 1998 r. został zainstalowany radar *Have Stare*, który w perspektywie może stać się istotnym elementem tarczy, ze względu na położenie ok. 60 km od granicy z FR⁸¹.

Needs for Missile Defense, United Press International, 28 IV 2006; P. Pacholski, *Proliferacja rakiet balistycznych i rozwój systemów obrony przeciwrakietowej*, Warszawa 2004, s. 49; S. Writers, *Ballistic Missile Defense Key to Defending Tajwan*, United Press International, 12 VI 2006.

⁷⁹ Jest ona częścią systemu tego typu stacji, znajdujących się na terytorium USA (Clear, Beale, Cape Cod) oraz Danii (Thule – Grenlandia).

⁸⁰ 5 II 2003 r. władze Wielkiej Brytanii (WB) wyraziły pozytywne stanowisko dla planów zintegrowanie urządzeń w bazie w Fylingdales z amerykańskim systemem MD. Po podpisaniu w czerwcu tego samego roku *Memorandum of Understanding*, WB uzyskała również, co należy podkreślić dostęp do informacji technologicznej w ramach MD oraz zapewnienie o włączeniu brytyjskiego przemysłu do współpracy przy jego budowie, jak i modernizacji elementów w Fylingdales (radaru wczesnego ostrzegania – UEUR). Na terytorium GB mają powstać: radiolokator kierowania ogniem (XBR), elementy Systemu Obserwacji i Śledzenia w Podczzerwieni bazowania kosmicznego (SBIRS), Centrum ds. Obrony Przeciwrakietowej, Brytyjskie Narodowe Centrum Integracji, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...*, s. 21 i n.; *BMD and Europe*, http://www.nti.org/f_wmd411/f2d3_3.html, z 11 I 2008.

⁸¹ Intencją USA jest zainstalowanie w tym obszarze trzeciego radiolokatora kierowania ogniem na kontynencie europejskim, szerzej w: P. Pacholski, *System obrony...* s. 20 i n; M. Malec, P. Durys, P. Pacholski, *NMD. Amerykański program*, s. 39

Kolejnymi podmiotami popierającymi projekt *MD* są Czechy i Polska, których rządy są nieugięte wobec negatywnych ocen swoich społeczeństw oraz werbalnej dezaprobaty ze strony władz FR⁸². Sprzeciw społeczeństwa wobec *MD* w Polsce jest prawdopodobnie uwarunkowany brakiem jakiegokolwiek kampanii informacyjnej ze strony polskiego rządu, która dotarłaby do szerszych rzesz społeczeństwa. Dodatkowo Polacy są rozczarowani kosztami i skutkiem udziału polskich żołnierzy w operacji irackiej i afgańskiej. Ignorancja elit politycznych i partykularyzm postaw establishmentu polskiego jest w tej kwestii wypadkową postaw społeczeństwa.

Według planów administracji USA w Polsce ma powstać 10 silosów z wyrzutniami rakiet przechwytyjących przystosowanych do niszczenia celów w najwyższych warstwach stratosfery – rakiet balistycznych, a w Czechach radar naziemny naprowadzający antyrakiety na cel. Sprawa instalacji tych elementów systemu jest niemal przesądzona w obu państwach, występują tylko pytania dotyczące ostatecznego bilansu zysków i strat⁸³.

Być może „taktyczny” zwrot w retoryce Kremla wobec polskich partnerów w sprawie *MD* nastąpił 21 stycznia 2008 r., kiedy podczas wizyty ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego w Moskwie na wspólnej konferencji prasowej I. Ławrow stwierdził, iż Rosja nie będzie w żaden sposób wywierała w kwestii *MD* nacisku na władze w Warszawie, a R. Sikorski potwierdził w obecności I. Ławrowa, iż decyzja o instalacji elementów *MD* na terytorium Polski zapadnie na linii Waszyngton–Warszawa.

Rząd RFN pod kierownictwem kanclerz A. Merkel nie wypracował jednoznaczne stanowiska dla amerykańskich planów *MD*, lecz nie oznacza to, iż wszystkie partie w tzw. wielkiej koalicji są przeciwnikami projektu tarczy antyrakietowej. Władze RFN sceptyczne podchodzą do programu *MD*, który proponują USA, choć opowiadają się jednoznacznie za budową europejskiego (natowskiego) systemu *TMD* (*MEADS*) opartego na amerykańskim systemie *Patriot*. Ze względu na skomplikowaną sytuację wewnątrz tzw. wielkiej koalicji (sprzeciw supremacji USA w środowisku międzynarodowym reprezentowany przez Partię Zielonych i *SPD*) oraz podkreśleniem poprawnych stosunków z USA i bliskiej współpracy w wielu kwestiach z FR (szczególnie w dziedzinie sprzedaży niemieckiej technologii i broni oraz kupna od Rosji gazu i ropy naftowej przez RFN, realizacja projektu Gazociąg Północny).

⁸² Wobec rządu J. Kaczyńskiego administracja W. Putina groziła Polakom i Czechom, iż odpowiedzią na instalacje *MD* w tych państwach (podobne w jak w przypadku Danii i Norwegii) będą sankcje ekonomiczne (m. in. dorozumiany szantaż energetyczny, embarga nakładane na poszczególne obszary wymiany gospodarczej itd.) oraz przesunięcie rakiet krótkiego i średniego zasięgu bliżej granic UE. Według sądu przeprowadzonego przez CBOS na zlecenie „Gazety Wyborczej” 24 IV 2007 Polacy w 55% są przeciwni instalacji tarczy w Polsce, 28% jest za, a w 17% wahają się, co do oceny skutków *MD* w Polsce.

⁸³ Dyskusja publiczna w Polsce dużej mierze zogniskowana jest zasadniczo wokół kwestii: finansowych (np. odpłatności za grunty warte 30-40 mln złotych, których właścicielem jest lokalny samorząd, obsługi baz przez lokalnych przedsiębiorców itd.); prestiżowych – dotyczących ewentualnej eksterytorialności tych obiektów (z których administracja USA się wycofała); ryzyka w sferze bezpieczeństwa, wynikającego z posiadania elementów systemu *MD* na terytoriach Polski i Czech.

Przeciwnikiem amerykańskiego programu *MD* w Europie spośród państw UE jest Francja (członek politycznych struktur *NATO*). Wybór w 2007 r. Nicolasa Sarkozy'ego, z którym wiązano nadzieje na nową jakość w polityce zagranicznej (szczególnie w obszarze stosunków transatlantycznych) spowodował jedynie złagodzenie antyamerykańskiej retoryki⁸⁴.

Podobnie, jak za rządów prezydenta Jacques'a Chiraca Paryż pozostaje „ambasadorem dobrej woli” w relacjach UE z Kremlm. Przy współpracy z RFN, Francja próbuje wciągnąć w orbitę polityki europejskiej FR. Władze francuskie nieskutecznie starały się zapobiec ściślejszym relacjom w zakresie bezpieczeństwa USA z tzw. nowymi członkami *NATO*. Sprzeciw wobec programu *MD* miał instrumentalny charakter, gdyż władze w Paryżu współpracowały w próbach stworzenia sojuszniczej obrony przeciwrakietowej średniego i krótkiego zasięgu (*TMD*) w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZIB) oraz Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO) w ramach UE⁸⁵.

Należy również podkreślić, iż wpływ na stanowisko Francji ma również posiadanie przez to państwo strategicznych sił odstraszania, co stawia Francję (obok Wielkiej Brytanii) na tle innych państw UE w pozycji uprzywilejowanej. W takiej sytuacji można przypuszczać, iż inicjatywa *MD* niweluje przewagę Francji w kwestii skuteczności

⁸⁴ Według prezydenta Francji tarcza antyrakietowa, której rozmieszczenie planują USA m.in. w Polsce i Republice Czeskiej: „jest być może czymś agresywnym wobec Rosji w sensie politycznym, ale nie w sensie wojskowym”, szerzej w: Sarkozy: tarcza nie jest antyrosyjską „agresją w sensie wojskowym”, (URL): <http://www.trendomierz.net/show/1306802/sarkozy-tarcza-nie-jest-antyrosyjska-quot-agresja-w-sensie-wojskowym-quot.html>, z 1 II 2008.

⁸⁵ Francuskie zaangażowanie w europejski program *TMD* miał pragmatyczny wymiar, gdyż jedną z przesłanek było stopniowe zwiększanie kontyngentów francuskich w misjach pokojowych i stabilizacyjnych, które niosą określone ryzyko. Ponadto francuski przemysł zbrojeniowy jest zainteresowany rozszerzaniem współpracy z Amerykanami w zakresie konstrukcji elementów tarczy oraz wejściem na amerykański rynek technologii obronnych. Francuzi rozwijają we współpracy z Włochami program *ASTER*, który ma być jednym z elementów tzw. Wielowarstwowej Obrony Przeciwrakietowej Teatru Działań (*Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence, ALTBMDD*) tworzonej w ramach *NATO*, która ma osiągnąć wstępną zdolność operacyjną do 2010 r., Francja przewodniczy również pracom Grupy Projektu na Rzecz Obrony Przeciw Rakietom Balistycznym UE (*European Union Project Group on Ballistic Missile Defence*), której celem jest obrona przeciwrakietowa wojsk UE w czasie tzw. misji petersberskich, szerzej w: *Launch of NATO's Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMDD) Programme*, (URL): <http://www.nato.int/docu/pr/2005/p05-036e.htm>, z 11 XII 2007; *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMDD) Programme*, (URL): <http://www.nato.int/docu/pr/2005/p05-036e.htm>, z 11 XII 2007; *Cost Analysis for the NATO ALTBMDD Feasibility Study*, SCEA conference June 15th – 18th, 2004 Manhattan Beach Marriott Los Angeles, California, USA; B. Krienbaum, *NATO Missile Defence Feasibility Study Details The History of NATO MDFS and The Outputs Exoected*, (URL): <http://www.contracts.mod.uk/dc/pdfs/V2e8/MissileDefenceStudy.pdf>, z 11 XII 2007; S. Frühling, S. Sinjen, *NATO Missile Defence: The Political and Operational Case for a Two-Base Structure*, „Rusi Journal”, December, 2006, s. 58–61; S. A. Hildreth, C. Ek, *Long-Range Ballistic Missile Defence in Europe, CRS Report for Congress*, Code RL 34051, Congressional Research Service, Washington, D.C., 25 VI 2007, s. 4 i n.; N. C. Evans, *Missile Defence: Winning minds, not hearts*, „The Bulletin of Atomic Scientists” vol. 60 no. 5, September/October 2004, s. 48 i n.

głównego komponentu defensywnego. Według władz francuskich projekt USA prowokuje rozbudowę chińskiego i rosyjskiego potencjału atomowego, co również dla Francji stanowi wyzwanie w zakresie modernizacji arsenału atomowego.

ZAKOŃCZENIE

Program *MD* realizowany przez administrację G. W. Busha w pierwszej dekadzie XXI w. posiadał jednoznacznie narodowy charakter. Jest to system, który będzie w pierwszej kolejności stanowił defensywną osłonę w wymiarze globalnym dla sił ofensywnych USA. Pomimo różnych jego wariantów zasadniczym ośrodkiem dowodzenia i prowadzenia ognia pozostają wyspecjalizowane jednostki amerykańskie. Fakt ten podkreśla tezę, iż *MD* ma być globalnym elementem supremacji USA w następnych dekadach XXI w. Z powodu przewagi technologicznej i finansowej Amerykanów wydaje się mało prawdopodobne, aby któreś z mocarstw było w stanie w krótkim czasie wygenerować skuteczną odpowiedź.

Taka sytuacja może spowodować dalszą militaryzację polityki zagranicznej USA i doprowadzić do kolejnych amerykańskich interwencji, które można będzie „usprawiedliwić” – „żywoymi interesami” lub „wojną z terroryzmem”, będącą propagandowym *perpetum mobile* z cyklu *never ending story*.

Na plany Amerykanów dotyczące programu *MD* mogą mieć wpływ wybory prezydenckie w 2008 r. i wymiana administracji republikanów na obóz demokratów. Mimo zmian w Białym Domu program traczy powinien ze względów strategicznych być kontynuowany. Najprawdopodobniej ulegnie on zwolnieniu w wyniku generowania gigantycznych wydatków, które w ocenie społeczeństwa amerykańskiego mogą być zbyt wygórowane biorąc pod uwagę bieżące wydatki na tzw. wojnę z terroryzmem oraz przesłanki wyhamowania wzrostu gospodarczego w USA⁸⁶. W takim przypadku program *MD* ze względu na redukcję wydatków może zostać spowolniony, ale nie zatrzymany. Analizując ponad pięćdziesiąt lat doświadczeń związanych z budową tarczy możemy dostrzec konsekwencje działania administracji amerykańskich. Dodatkowo za kontynuowaniem prac przemawia ich zaawansowanie i możliwości techniczne, które pierwszy raz w historii są w stanie sprostać wymaganiom systemu. Jeżeli program będzie kontynuowany przy różnych jego niedoborach ostatecznie wstępną fazę operacyjną może osiągnąć już w 2015-2020 r.

Należy podkreślić, iż koszty tego programu mogą mieć dwójaki charakter ze względów strategicznych, z jednej strony skutecznie wiązać wysiłki tandemu FR-ChRL,

⁸⁶ Biorąc pod uwagę spadek wartości dolara należy podkreślić, iż nominalne nakłady na systemy związane z projektami tarczy wynosiły sukcesywnie: *Nike-Zeus*, *Nike-X*, *Safeguard* – 34 mld USD, w latach 1984-1993 – 32,6 mld USD, w latach prezydentury Clintona 1993-2000 – 10,8 mld USD, po przejęciu władzy przez G. W. Busha i decyzji o budowie systemu obejmującego ok. 50 państw koszt wyniesie ok. 100 mld USD, a do 2030 r. ok. 1 biliona USD, szerzej w: *Criticisms of BMD*, (URL): http://www.nti.org/f_wmd411/f2d1_4.html, z 11 XII 2007; W. Bose, *Missile Defense Funding Soars to New Heights*, (URL): http://www.armscontrol.org/act/2006_03/MARCH-missiledefense.asp, z 11 XII 2007.

z drugiej być impulsem dla gospodarki USA, która według wyników z 2008 r. wchodzi w stan recesji (tempo wzrostu PBK spadło według szacunków z 1,2 do 0,8%).

W pierwszym przypadku niespodziewanie wysokie ceny surowców, będących w głównej mierze powodem rozpaczliwego ratowania gospodarki postsowieckiej przez FR nie zostaną wydane na restrukturyzację przemysłu i innowacje gospodarcze, tylko podobne jak to miało miejsce w ZSRR skonsumowane na programy zbrojeniowe o trudnym z logicznego punktu widzenia uzasadnieniu. Obserwując zachowanie lobby przemysłowo-zbrojeniowego i pozycję ludzi związanych z byłym *KGB* a sprawujących najwyższe stanowiska w państwie można przypuszczać, iż zakodowane za czasów ZSRR dogmaty postrzegania i interpretowania różnych uwarunkowań rzeczywistości pozostaną bez zmian i lansowany na zewnątrz pragmatyzm reżimu W. Putina i jego następców zostanie tylko pobożnym życzeniem⁸⁷. Ekspozycja w ostatnim czasie współpraca z ChRL w dziedzinie zbrojeń i technologii cywilnych (głównie jądrowych) wydaje się w pierwszej kolejności tylko pewną chaotyczną odpowiedzią na bezradność wobec narzucającej tempo przeobrażeń środowiska międzynarodowego administracji USA. Podobnie można oceniać politykę ChRL, która tym się różni od rosyjskiej, że Chiny posiadają „zdrowszą” kondycję gospodarczą i niebywały wzrost gospodarczy sięgający od 8-12% PKB. W tym wypadku władze ChRL świadome swoich zapóźnień cywilizacyjnych wobec USA mogą jedynie przygotowywać się do skutecznej odpowiedzi wobec programu *MD* zakładającego wieloletnie programy modernizacji armii i umacniania pozycji Chin na arenie międzynarodowej. Przykładem takich działań może być Olimpiada Letnia w 2008 r. w Pekinie, która miała udowodnić tezę o wroście Chin i budowie „nowego” supermocarstwa. Należy również podkreślić, iż patowa sytuacja wynikająca z kredytowania przez reżim ChRL wzrostu konsumpcji w USA (rezerwy waluty amerykańskiej ChRL wynoszą ok. 1 biliona USD), nie gwarantuje oczekiwanej stabilności gospodarki amerykańskiej w długiej perspektywie. ChRL są coraz bardziej „wymagającym” partnerem lub rywalem dla USA biorąc pod uwagę rosnący deficyt wymiany handlowej i demokracji w państwie „środką”.

Można stwierdzić, iż scenariusze te przypominają do złudzenia skutek programu tzw. gwiazdnych wojen R. Reagana, który minimalnym nakładem sił i środków „pomógł” w upadku ZSRR. Program ten jak można oceniać był jednym z ostatnich katalizatorów katastrofy sowieckiego imperialu, które było skazane na upadek wynikający z kryzysu gospodarczego i ideologicznego.

⁸⁷ Przykładem standartów w myśleniu i schematów postępowania moskiewskiego ośrodka decyzyjnego były reakcje na wydarzenia takie, jak: I wojna 1994-1996 w Czeczenii, terrorystyczne zamachy bombowe na budynki mieszkalne w Moskwie i Wołgodońsku w 1999 r., II wojna rozpoczęta w 1999 r. w Czeczenii, zatonięcie okrętu podwodnego Kursk w 2000 r., zamach na teatr w Moskwie w 2002 r., zamach w Biesłanie w 2004 r. oraz zabójstwo A. Litwinienko w Londynie w 2006 r., pacyfikacja demokratycznych ugrupowań opozycyjnych w FR oraz monopolizacja przez aparat państwowy wszelkich możliwych sfer życia społecznego, ekonomicznego i gospodarczego, szantaże surowcowe oraz groźby interwencji zbrojnej wobec państw wchodzących dawniej w orbitę wpływów ZSRR.

Na takiej samej zasadzie działający program *MD* może nie tyle przyczynić się do upadku ChRL lub FR, co wydłużenia supremacji amerykańskiej przez dodatkowe koszty wynikające z nakładów na modernizację armii.

Program ten uwidacznia braki europejskich partnerów USA, szczególnie aspiracje Francji i RFN do przeprowadzenia w UE. Mimo zaangażowania państw należących do *NATO* i UE, USA pozostają w zasadzie osamotnione pod względem technologicznym i operacyjnym przy budowie tak zaawansowanego systemu. Dodatkowo obawy Amerykanów dotyczą długotrwałych procedur biurokratycznych obowiązujących w *NATO*, które mogą sparaliżować realizację projektu na długie lata, a tym samym przysłużyć się tandemu ChRL–FR. Należy dodać, iż USA działa za pomocą sprawdzonej metody „kija i marchewki”, traktując *know-how* oraz współpracę z wybranymi podmiotami jako „nagrodę” za współdziałanie przy realizacji projektów z zakresu *MD*. W tym przypadku zasadniczo „dobra wola” deklarowana w mediach stanowi fasadę wypełniającą pragmatyczne podejście USA, uzależniające poziom współpracy z partnerami europejskimi.

Dystans administracji USA do planów budowy natowskiego systemu *MEADS* (System Obrony Powietrznej Średniego Zasięgu), który jest wirtualną, jak na razie namiastką projektu *MD* w wydaniu Europejczyków może wydawać się uzasadniony. Dla Amerykanów w tym przypadku budowa tarczy może stanowić test współpracy dla państw, wobec których USA przedstawiło plany rozmieszczenia na ich terytoriach elementów *MD*. Postawa wobec projektu *MD* RFN i Francji wydaje się być symptomatyczna, dowodzi pragmatyzmu władz obu państw wobec wyzwań rzeczywistości. Działania RFN i Francji można zinterpretować jako zaprzeczenie podstawowych zasad zapisanych w preambułach dokumentów UE, z których rządy nie są rozliczane przez społeczeństwa obu państw.

W kontekście europejskich dylematów związanych z programem *MD* należy zwrócić uwagę ze względów strategicznych i politycznych na sytuację byłych państw satelickich ZSRR – Czech i Polski (które mimo tego, iż należą już od kilku lat do *NATO* i UE), władze FR traktują je jako tzw. bliską zagranicę lub mniej subtelnie: rosyjską strefę wpływów. Pod względem geopolitycznym nieuzasadnione roszczenia administracji kremlowskiej spotykają się częściowo ze rozumieniem tandemu europejskiego (RFN i Francji), który w obawie o regularność dostaw ropy i gazu oraz płatności w innych obszarach wymiany handlowej zdaje się unikać „niewygodnych” tematów na forum europejskim.

Wysiłki dyplomatyczne szczególnie Polski w określonych dziedzinach objętych obszarami współpracy UE nie znajdują w konfrontacji z rosyjskim *niet* zrozumienia ze strony partnerów europejskich.

Podobna sytuacja występuje w kwestii instalacji elementów *MD* w Polsce. Od początku zainicjowania rozmów z Amerykanami o dyslokacji tarczy w Polsce Rosja wyrażała swój kategoryczny sprzeciw, który spotykał się ze zrozumieniem RFN i Francji. Taki stan osłabiał pozycje Polski w relacjach z FR, jak również jej wiarygodność na forum europejskim. Impas we wzajemnych relacjach z tytułu *MD* funkcjonował do 21

stycznia 2008 r., czyli do wizyty roboczej ministra spraw zagranicznych R. Sikorskiego w Moskwie.

Najprawdopodobniej zmiana retoryki ministra I. Ławrowa została uwarunkowana kilkoma ważnymi kwestiami. Pierwszą mogła być przygotowywana wizyta polskiego premiera Donalda Tuska w Moskwie, być może w zamian za werbalne zrozumienie ze strony administracji Kremla polski premier zrezygnował ze spotkania z rosyjskimi liderami opozycji. Spotkanie takie mogłoby być conajmniej nie wygodne dla władz na Kremlu, które skutecznie marginalizują liderów demokratycznej opozycji w Rosji. Drugim powodem zmiany tonu Kremla jest dorozumienie się w „wypracowaniu” procesu konsultacji w sprawie *MD* pomiędzy Warszawą i Moskwą, która ze względu na imperialne tendencje w polityce zagranicznej, kieruje się definicją tradycyjnych stref wpływu w stosunku do państw Europy Środkowej. Taki obrót spraw potwierdza wygodną tezę dla Kremla o powrocie FR jako supermocarstwa, z którego opinią muszą się liczyć państwa Europy Środkowo-Wschodniej w kwestiach związanych z własnym bezpieczeństwem. Trzecim powodem, mogło być poparcie dla stanowiska rządu polskiego, który ze względu na ocieplenie stosunków z FR może z lepszej pozycji „wypracowywać” porozumienie z USA w sprawie częściowego finansowania procesu unowocześnienia polskiej armii i instalacji antyrakiet średniego i krótkiego zasięgu na terenie Polski (mających ochraniać polskie terytorium przed zagrożeniem atakiem rakietowym). Przy zmianie administracji USA „twarda” pozycja negocjacyjna R. Sikorskiego i D. Tuska z USA może odroczyć budowę systemu *MD* w Polsce, co jest zgodne z interesem deklarowanym przez FR – gra „na czas” wobec zmiany administracji USA może odnieść pożądany przez Rosję efekt, czyli zablokowanie projektu *MD*. Kolejnym powodem „odwilży” ze strony Kremla jest napięta sytuacja na linii Londyn – Moskwa. Paradoksalnie „wirtualne” ustępstwa Rosji mogą być odebrane przez pozostałe państwa UE jako przejaw pragmatyzmu i dobrej woli w polityce zagranicznej, której według Kremla brakuje Brytyjczykom. W ten sposób władze w Moskwie mogły „rozmiękczyć” zarysowujące się polsko-brytyjskie stanowisko w kwestii zaostżenia stanowiska UE w stosunkach z FR. Taki obrót spraw, choćby ze względu na poruszone kwestie byłby sukcesem dyplomatycznym Rosjan, którzy nie mając i tak formalnego wpływu na suwerenne decyzje władz polskich w dziedzinie *MD* (co należy podkreślić!) byli w stanie uzyskać pożądane stanowisko ze strony rządu polskiego i ukazać reżim na Kremlu jako pragmatycznych i wiarygodnych partnerów (pomińmy tzw. pełzającego putinizmu oraz zmiany na stanowisku prezydenta). Pozorowany sukces polskiej dyplomacji po wizycie w Moskwie, może mieć dyskusyjny wymiar w kontekście blokady rafinerii w Możejkach oraz planów monopolizacji dostaw ropy i gazu do państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Podsumowując należy zauważyć, iż bez względu na wszystkie za i przeciw amerykańskiego programu *MD* zmieni on na korzyść pozycję strategiczną USA na wiele lat, udowodni rzeczywistą supremację supermocarstwa oraz wywoła w gronach ekspertów podobny efekt, jak „zrzucenie bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki”, powodując nowe rozdanie strategiczne i wprowadzając ludzkość w nową erę – „erę tarczy”.

ABSTRACT

The article aims at elucidating the problem of the so called anti-missile shield, which can be interpreted as an element of American supremacy in the international system. The study is divided into four parts that correspond to specific contexts of the analysis.

The first part deals with the origin of the program of the anti-missile shield which goes back to the 1950s. Emphasis is placed on the long range of the undertaking and the favorable attitude of the American administration towards it irrespectively of the party represented in power.

The second part looks at technological issues and the global character of the venture as well as its military-technological and propaganda dimensions.

Part three discusses the negative attitude towards the program on the part of two countries aspiring to the status of superpowers: the Russian Federation and the People's Republic of China. Attention is drawn to the efforts made by these countries to neutralize the American endeavors to maintain military supremacy. This is a topic relatively little known to the general public as it attracts marginal interest of the mass media.

The last part concerns the attitude of the European countries to the American project and focuses on the polarization of standpoints of the member states of NATO and the EU.